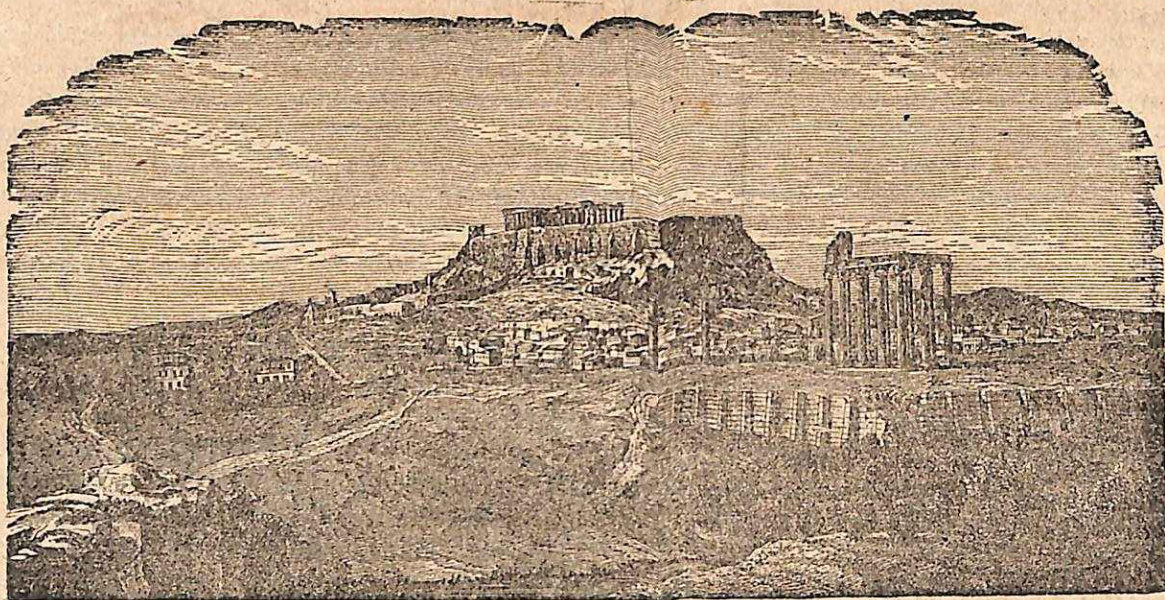

ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΔΡΕΣΑ

ΗΜΕΡΟΜ.

ΑΡΙΘ.

1890

24-10-81

30359

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 222.

ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΟΠΑΡΟΙΚΙΑΣ

παρά Ῥωμαίους καὶ Βυζαντινοὺς

καὶ

ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.

ὑπὸ

Π. ΚΑΛΑΙΤΑ.

(Συνήχ. ἰδίᾳ φυλλ. 220 καὶ 221.)

ΣΤ'.

Η συνεχὴς ἔφοδος τῶν πανταχόθεν ἐπικειμένων καὶ ἐκ τοῦ βόθρου τῆς Ἀσίας πανδημεὶ εἰσβαλλόντων βαρβάρων φαίνεται τὸ πρῶτιστον αἷτιον τῆς βαθμιαίας παρακμῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς ἀναποδράστου πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἡ ἔφοδος τῶν βαρβάρων κῆξανε κατ' ἀντίστροφον λόγον τῆς προϊούσης ἐξασθενήσεως τῶν Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, καὶ ὁσάκις κινήθησεν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ὁ αὐτοκρατορικὸς αἰτός, διὰ πολὺν χρόνον ὠπισθοδρόμησαν οἱ βάρβαροι. Τὸ ἀπεραντον Ῥωμαϊκὸν κράτος, ἔχον στρατὸν μόνιμον, εὐκόλως διὰ στρατολογίας καταρτιζόμενον κατὰ τὴν τυγχάνουσαν ἀνάγκην, ἡσυχούμενον καὶ κάτο-

χον τῆς στρατιωτικῆς τάξεως καὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης, ἔδεν ἠδύνατο νὰ υποχωρήσῃ εἰς τὰ ἀτάκτως ἐφορμῶντα στίφη, ἂν πρῶτον δὲν παρεφθείρεται ὁ στρατιώτης στερούμενος τοῦ γενναίου καὶ ἀκαταμυχήτου φρονήματος, τὸ ὁποῖον ἐκ μόνου τοῦ αἰσθήματος τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς τιμῆς ἐκπηγάζει.

Ὀλίγα τινα περὶ τοῦ στρατοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πείθουν ἡμᾶς, ὅτι ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως προήλθεν ὁ ὀλεσμος, οὐχὶ δὲ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς τῶν βαρβάρων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὁ στρατὸς συνέκειτο ἐκ τῶν ἐξῆς στοιχείων· ἐπὶ τῶν μεθορίων ὑπῆρχον στρατιωτικαὶ ἀποικίαι· οἱ ἀποτελοῦντες τὰ σώματα ταῦτα ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν τῶν ἐν τοῖς μεθορίοις κτημάτων ὡς ἰσθίων, καὶ ἦσαν ὑπόχρεοι αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν διηνεκῶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν (α').

Ὁ μὴ ἐπὶ τῶν μεθορίων στρατὸς ἐλαμβάνετο ἐκ τῶν ἐπαρχιωτῶν, ἀλλ' ἦσαν δεκτοὶ καὶ βάρβαροι, εἴτε ἐθελονταί, εἴτε ὑποτεταγμένοι, καὶ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς κῆξανε προϊόντος τοῦ χρόνου (β'). Ὑπῆρχον δὲ καὶ συμμαχικοὶ στρατοί, οἱ λεγόμενοι φεδεράτοι (γ').

Ἐπὶ τέλους ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατήργησε τοὺς

(α') L. 1, 2, 3. C. de fund. lim (11, 59). Bas. NE. στ'. 2.

(β') Ζώσιμος B' 15. Δ' 30, 31, 56—58.

(γ') L. 15. C. Th. de tiron (7, 13).

πρακτωριανούς, συστήσας σωματοφυλακὴν ἐκ πεζοῦ καὶ ἵππικου, τοὺς δομεστικούς (α).

Ἦλθον τὸν κατὰ κληρονομίαν στρατιωτικῶν, οἱ στρατεύσιμοι ἐλαμβάνοντο εἴτε δι' ἐκουσίας κατατάξεως, εἴτε διὰ στρατολογίας. Ἡ στρατολογία ὅμως δὲν ἐνηργεῖτο ἀμέσως, ἀλλ' ὡς φόρον ἐδίδον τοὺς στρατεύσιμους οἱ Συγκλητικοί, οἱ ἀνώτεροι ἐν τούτοις στρατεύσιμους οἱ Συγκλητικοί, οἱ δὲ μικροὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ ομάδας ὠρισμένως ἀνά ἓνα στρατεύσιμον (β). Καθόσον οἱ δοῦλοι ἦσαν ἀπαράδεκτοι εἰς τὸν στρατὸν (γ), κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ κτηματῆαι ἐδίδον τοὺς ἐναπογράφους (δ). Ὁ τρόπος οὗτος τῆς στρατολογίας, μὴ ἐμπνέων εἰς τὸν στρατιώτην τὸ αἶσθημα, ὅτι ἀμέσως ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα, ἐνῷ ὑπετάσσεται ἀπλῶς εἰς τὴν ἀνωτέραν θέλησιν τοῦ ἐξουσιάζοντος αὐτὸν διὰ τοῦ κτήματος, ἡ ἐξεμισθούτο διὰ τὴν ἐκπληρώσιν τὸν παρ' ἄλλου ὀφειλόμενον φόρον, ἦτον ἐπόμενον, ὅτι ἐμελλε ν' ἀπαρτίσῃ τὸν στρατὸν ἐκ τῶν οὐτιδανωτέρων, καὶ νὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν προοῦσαν παραθοράν (ε).

Οἱ στρατιῶται ἐλάμβανον ὠρισμένας τροφάς (annonae) ἢ ἀντ' αὐτῶν χρήματα, καὶ πρὸς χορήγησιν αὐτῶν ἐρίνοντο αἱ συνωναί, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐρρήθη. Οἱ πολῖται ἐκρεώσονται εἰς αὐτοὺς ἀπλῶς κατοικίαν, μετὰ τὸν (metatum), οὐδεμίαν ὅμως ἄλλην χορήγησιν (salgatum) (ς).

Οἱ ἀπτόντες ἐξήλεγχον τὴν διαχείρισιν τῆς τροφοδοσίας τοῦ στρατοῦ, ἐν γένει δὲ διὰ τῆς εἰς τὸν στρατὸν κατατάξεως οὐδεὶς ἀπέφυγε τὰ ἐπιεικόμενα εἰς αὐτὸν λειτουργήματα (ζ).

Ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς συγκροτήσεως τοῦ στρατοῦ διήρκεσε μέχρι τέλους, ἔχομεν αὐτὰς τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων τὰς διατάξεις πρὸς μαρτυρίαν. Οὕτω ἡ περὶ προτιμίας τοῦ Ρωμαίου ἐ' Νεαρά στήριζεται εἰς τὸν λόγον τῆς στρατιωτικῆς λειτουργίας, ὡς γινόμενης παρὰ τῶν δημοτῶν, τούτῳ τῶν μικρῶν κτηματιῶν, ὁμοῦ διδόντων ἓνα ἄνδρα.

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἕτερος φόρος ἐπιβαρύνων τὰ κτήματα. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὅμως ὁ βαρύτερος ἦτον ὁ τῶν στρατιωτικῶν κτημάτων, διότι προΐοντος τοῦ χρόνου ἐπετρέπη εἰς τοὺς ἐκ στρατιωτικῆς ἀποικίας διὰ χρημάτων νὰ εξαγοράσουν τὴν προσωπικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ στρατῷ.

Ὁ Ρωμαῖος ὁ Γέρων πρῶτος ἀπηγόρευσε τὴν ἐκποίησην τοσούτου μέρους στρατιωτικοῦ κτήματος, ὅσον δύναται νὰ ἔχῃ πρόσδοτον ἀκούσαν πρὸς διατήρησιν στρατευομένου (Νεαρά 6', κεφ. γ'). Ἐτι γενικώτερον ἐθέσπισεν ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέν-

(α) Ζώσιμος Β'. 17. L. 1—3. C. de dom (12, 17). Βασ. ΤΣ'. κ'. 1—5.

(β) L. 7. C. Th. de tiron (7, 13).

(γ) L. 8. C. Th. aut. L. 6, 7. C. qui mil (12, 34). B. NZ'. 43, 44.

(δ) Savigny Zeitschr VI σ. 291,

(ε) Vegetius de re mil I c. 7.

(ς) L. 1, C. de salg. (12, 42). Νεαρά 130.

(ζ) L. 2. C. qui milit (12, 34). B. NZ'. 4. 36.

ντος, ὅτι οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἐκποιοῦν τὰ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξι ἀπογεγραμμένα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἰδιοπεριόριστα καὶ εἰς τὴν στρατείαν ἀκαταδούλωτα, ὅταν τὰ ὑπολειπόμενα παρέχουν πρόσδοτον 4 λιτρῶν (α) διὰ τοὺς ἵππεῖς καὶ δύο διὰ τοὺς πλωσίμους. Ὁ Αὐτοκράτωρ προβλέπει καὶ περὶ τῆς ὁπισθενεργού ἰσχύος τῆς διατάξεως καὶ πείθεται ὅτι δι' αὐτῆς μέλλει νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ κινδυνεῦον κράτος, καὶ μάλιστα διὰ περιστάσιν ἡ πλεονεξία τῶν χορηγούντων ἐπὶ δώροις ἀστρατεῖαν στρατηγῶν, περὶ ὧν λέγει, ὅτι εἶναι ὠριοί, ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμηκῶν ἀγενέστεροι καὶ λύκων ἀρπακτικώτεροι (Νεαρά 8).

Ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων διακελεύει καὶ ὁ νεώτερος Ρωμαῖος (Νεαρά 16) καὶ ὁ Φωκάς περὶ τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ στρατιωτοτοπίων (Νεαρά 18) καὶ ἐν γένει αὐξάνει ἐπὶ τῶν κλιβαροφόρων καὶ ἐπιλωρικοφόρων τὴν ἀπαιτουμένην πρόσδοτον τοῦ ἀναπαλλοτριώτου μέρους αὐτῶν μέχρι 16' λιτρῶν (Νεαρά 22).

Δὲν ἀνεμίχθημεν εἰς τὴν εξέτασιν τῶν ἐμμέσων φόρων, λιμενικῶν, τελωνικῶν, ἐμπορίου καὶ ἐν γένει τῆς καταναλώσεως, διότι δὲν συμβάλλουν εἰς τὸ θέμα, περὶ οὗ ἐνασχολούμεθα. Ἐπίσης ἀπέχομεν νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς δημοτικῶν φόρους πρὸς διατήρησιν ὑδραγωγείων, κοινωτικῶν ὁδῶν καὶ ἄλλων ἔργων (Νεαρά Ἰουστινιανῷ 128 κεφ. ιστ'), ἡ τὰ ὑπὲρ τοῦ κλήρου τελούμενα (Νεαρά Ἰσαάκ Κομνηνοῦ).

Περιοριζόμενοι ὅμως εἰς τὴν εξέτασιν τῶν ἐγκλητικῶν φόρων, διὰ νὰ γνωρίσωμεν ποῖα ὑπῆρξαν ἡ πίσεις ἐπὶ τῆς οὐσιωδεστέρας τῆς κοινωνίας τάξεως, τῆς γεωργικῆς, παρετηρήσαμεν, ὅτι συνεπορεύοντο ὁ καθαρὸς ἐγκλητικὸς φόρος, καὶ ὁ ἔνεκα τῆς στρατολογίας. Ἦδη ἐπάγομεν τὰς ἀναμφιλέκτους ἀποδείξεις, ὅτι ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς ἐπιβολῆς καὶ εἰσπράξεως τοῦ ἐγκλητικοῦ φόρου διετηρήθη μέχρι τέλους.

Ἐν Πείρᾳ ΙΕ'. ἰ. εὐρίσκομεν, ὅτι ἡγήθητι ἀμφισβήτησις περὶ κτήματος, ἂν ἦτον ἰδιοκτήτην τῆς μονῆς, ἢ κοινὸν μετὰ τῶν χωρικῶν (ἀνακοίνωσιν εἰς τὸ χωρίον τῶν βυακίων), ὅτε δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ τῆς μονῆς, ἐνόσω καὶ νήπιον περιελείπετο ἐν τῷ χωρίῳ. Πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ἀνέτρεξαν εἰς τὸν ἰσοκώδικα τοῦ χωρίου, τούτῳστιν εἰς τὸ ἀντίγραφον (ἴσον) τοῦ φορολογικοῦ βιβλίου (κώδικος), ἐν ᾧ ἐσημειοῦντο παρὰ τίνος κατ' ἔτος καταβάλετο τὸ τέλοςμα' ἡ δὲ σημείωσις αὕτη τοῦ τελείματος ἐκάστου κτήματος ἐλέγετο ἀκρόστιχον. Ἐν τῷ στίχῳ τοῦ κτήματος ἦτο λοιπὸν ἀπαξ γεγραμμένον ἐτέλεσε Δανιήλ ἡγούμενος. Ἀλλὰ πλείονος ἐρεύνης γενομένης εὐρέθησαν ἄλλων ἐτῶν ἐκστίχη φέροντα ἀπλῶς ἐτέλεσε Δανιήλ, ἐξ οὗ προέκυπτεν ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ πολλοὶ ὑπῆρχον Δανιήλ,

(α) Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ λίτρα χρυσοῦ κατὰ Isambert Hist. de Just. σ. LXXVIII ἠδύνατο ὄμαχ. 1232, ὁμοῦ αἱ 4 λίτραι 4928. Ἡ ῥώμ. λίτρα συνέκτετο ἐκ 12 οὐγκιών, ὧν ἐκάστη ἐξ 24 γραμμ. ἦτοι ὁμοῦ ἐκ γραμμ. 288, ἀλλὰ κατὰ τὸ δεκαδικὸν σύστημα τῶν Γάλλων εἴλετο γραμμ. 323.

καὶ κατὰ λάθος ἀπαξ προσετέθη τὸ ἡγούμενος, τὸ ὅποιον ὅμως ἀνεκάλυψαν οἱ ἰσοκωδικοί καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἀπέβαλον.

Ἄλλην μαρτυρίαν ἔχομεν τὴν Νεαράν 29 κεφ. β', Βασιλείου Πορφυρογενήτου λέγοντος, ὅτι περὶ δηλώσεως ὁρίων τῶν κτημάτων (περιορισμῶν) δὲν ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν οὔτε αὐτὰ τὰ χρυσόδολλα, ἐν οἷς δὲν ἐκτίθενται τὰ ὅρια ἐν γνώσει τοῦ βασιλέως, ἐὰν ὅμως οἱ τοιοῦτοι περιορισμοὶ ὑπάρχουν ἐν τοῖς τοῦ γενικοῦ σεκρέτου κωδικοῖς παρέχουν πίστιν.

Τὸ γενικὸν σεκρέτον ἦτο τὸ γενικὸν λογιστήριον, τὸ διαγράφον τὸ σύνολον τῶν ἐγκλητικῶν φόρων, καὶ τὸ εἰς ἕκαστον κτήμα ἐπιβάλλον' εἶχεν ἄρα τὸν κώδικα ὅλων τῶν κτημάτων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ εἰσπράττοντο τὰ τέλειματα, ὅπως εἶδομεν ἐπὶ Ἰουστινιανῷ.

Ὡς εἴπομεν καὶ ἄλλοτε τὸ σύστημα τοῦτο γενικῆς τῶν κτημάτων ἀπογραφῆς πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ φόρου καθ' ἑαυτὸ εἶναι μὲν ὁ ἦττον ἐπαχθὴς τρόπος πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὀφειλόμενου φόρου, ἀνευ ἄλλης πολυπλόκου ἐργασίας, καὶ τὴν εἰσπραξὶν βραδυνούσης, καὶ ἀμειψιότητιν ἐπαγούσης πάντοτε λυομένην πρὸς βλάβην τοῦ φορολογουμένου. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο μετατρέπεται εἰς ἀκραν ἀδικίαν ἐπὶ καταστροφῇ τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ τέλους ἐπὶ ἐγκαταλείψει τοῦ κτήματος ἀνευ τῆς περιοδικῆς ἀναθεώρησεως, τὴν ὅποιαν ἄλλοτε εἶδομεν γινόμενῃ ἀνὰ πᾶσαν δεκαπενταετίαν τοῦλάχιστον.

Περὶ τούτης ἀναθεώρησεως εἶδομεν σιωπῶντα τὸν Ἰουστινιανόν, ἐκ τούτου συμπεραίνοντες, ὅτι περὶ αὐτῆς οὐδὲν διέταξε καταφεύγων εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐπιβολῆς, δι' ἧς τὸ καταλιμπανόμενον κτήμα τελευταίον ἐδίδετο εἰς τοὺς διὰ τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου ὑπευθύνους.

Ὅτι ὅμως ἡ περιοδικὴ ἀναθεώρησις ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐξέλιπεν ὅλως, συμπεραίνοντες πρὸ πάντων ἐκ τῆς σιωπῆς αὐτῶν περὶ τούτου, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ πολυμαθοῦς Κωνσταντίνου Πορφυρογενήτου περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἰνδικτιῶνος, ἐπικαλουμένου τὸν Μούχιον. «Ἰνδικτιῶν τούτῳστιν ἰνκτιῶν, ἢ ἡ περὶ τὸ Ἀκτιον νίκη' διὰ τοῦτο ἀρχεται μὲν ἰνδικτιῶν ἀπὸ πρώτης καὶ καταλήγει μέχρι τῆς 14, καὶ πάλιν ὑποστρέφει καὶ ἀρχεται ἀπὸ πρώτης, διὰ τὸ τὸν Ἀντώνιον συνάρχοντα γενέσθαι Αὐγού, ἢ σὺν τῷ Καίσαρι μέχρι τοῦ 14 χρόνου' μετὰ δὲ ταῦτα μόνος ἐκράτησεν Αὐγουστος.» Ἦτον ἀδύνατον ν' ἀγνοῖται ἡ αἰτία τῆς δεκαπενταετοῦς περιόδου, ἂν διετηρεῖτο ἡ περιοδικὴ ἀναθεώρησις τῶν φορολογικῶν ἐγγράφων. Ἐν τῷ κειμένῳ τοῦτο ἐτυμολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ληρημάτων ὑποφαίνεται ἐν τούτοις ὁ Αὐγουστος ὡς δημιουργὸς τοῦ συστήματος τούτου κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν παράδοσιν, διότι πρῶτος διέταξε γενικὰς ἀπογραφὰς διὰ τὴν εἰσπραγὴν τοῦ ὁμοιομόρφου καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν φορολογίας τρόπου.

Ἡ αὐτὸς οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος συγγράφας τὸν βίον τοῦ Βασιλείου, ἢ ἄλλος τις, διηγείται ὅτι ὁ

ἐπ' αὐτοῦ ἀρχῶν τοῦ γενικοῦ σεκρέτου ἐξήγησε νὰ γίνῃ ἀναθεώρησις δι' ἐποπτῶν καὶ ἐξισωτῶν πρὸς αὐξάνειν τῶν εἰσφορῶν. Ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησεν, ὅτι μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτον εἰς τοιοῦτον ἔργον ἀξίος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ πρὸς τοῦτο, ἀπαιτεῖ νὰ σταλοῦν οἱ δύο τῆς πολιτείας μάγιστροι. Καὶ αὐτοὶ ὅμως ἀντέταξαν τὸ βαρὺ γῆρας, ὥστε καθ' ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Βασιλείου δὲν ἐγένεν ἐποπτεία καὶ ἐξισωσις, ὅπως ἐπὶ πλείους χρόνους πρὸ αὐτοῦ (α).

Οὔτε ἡ ἐπιβολὴ δὲν ἤρκεσεν ἐντούτοις πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ταμείου περὶ εἰσπράξεως τῶν φόρων τῶν καταλιμπανομένων διὰ τὸ ἀνισογ καὶ ὑπερογκον αὐτῶν βάρους κτημάτων.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων (β) κατήργησε τὴν δημοτικὴν διοίκησιν, μὴ ὑπάρχουσαν πλέον πρὸ πολλοῦ ἐν τοῖς πράγμασι, διότι ἦτον ἡ βαρύτερα καταδίκη ἡ ἰδιότης τοῦ βουλευτοῦ (δημοτικοῦ συμβούλου) ἐπὶ τέλους ὑπευθύνου δι' ὅλας τὰς καθυστερήσεις.

Ἐπὶ ἐπὶ Ἰουστινιανῷ μνημονεύει ὁ Προκόπιος (Ἀνέκδ. ΚΓ'. ζ') τὰς λεγομένας διαγραφὰς, δι' ὧν οἱ γείτονες ἦσαν ὑπεύθυνοι διὰ τοὺς φόρους τῶν ἀπολωλότων τὴν ἰδίαν μοῖραν (γ).

Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ἕκτοτε δὲν ἐφηρμόσθη, μετὰ τοῦ Νικηφόρου, ὁ ἀπὸ Γενικοῦ Λογοθέτου κρατήσεως τοῦ θρόνου ἐν ἔτει 802, ἐπανεφέρε τὴν διατάξιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀλληλεγγυῶν χάριν τῆς στρατείας. Οἱ ὁμόχωροι τούτῳστιν ὤφειλον νὰ ἐξοπλίζον τοὺς πτωχοὺς παρέχοντες καὶ τὰ νομίσματα εἰς τὸ δημόσιον καὶ ταῦτα ἀλληλεγγυῶς (δ).

Ἀλλὰ περαιτέρω προέβη ὁ Βασιλεὺς Πορφυρογέννητος περὶ τὸ 1000 ἔτος (ε) «Τὰς τῶν ἀπολωλότων ταπεινῶν συντελείας εἰσπράττεσθαι ἐκ τῶν δυνατῶν, τοῦτο δ' ἐκλήθη ἀλληλεγγυῶν.»

Εἶναι δυσχερὲς νὰ εἴπωμεν, ποῖα ἦτον ἡ ἔκτασις αὐτῆς τῆς διατάξεως. Διὰ τῆς ἀλληλεγγυῆς ταύτης βεβαίως ἀντρέπετο ἡ περὶ προτιμίας τοῦ Ρωμαίου, ὑπὲρ τῶν ταπεινῶν καὶ πενήτων εἰσχαθεῖσα, ὥστε, ἐνόσω ὑπάρχουν ὁμοτελεῖς ἢ παρακείμενοι, νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐπιβάνουν οἱ δυνατοὶ ἀποκτώντες τὰ κτήματα αὐτῶν.

Ἰσως διεσπᾶτο καὶ ὁ συνδεσμός τῶν μητροκομιῶν, ὥστε οἱ δυνατοὶ ἀντ' αὐτῶν, ὡς ἀπόρων, κατέβαλον τοὺς φόρους καὶ διὰ τῆς καταβολῆς ταύτης ἐγένοντο κύριοι τοῦ χωρίου.

Ἀλλὰ τὸ ἀλληλεγγυῶν τοῦτο δὲν ἦτον ἐκούσιον, οὔτε κατὰ τὸ μέτρον τῆς πλεονεξίας αὐτῶν οἱ δυνατοὶ ἐλάμβανον τὰς γαίας τῶν ἀπολωλότων ταπεινῶν, ἀλλ' ἀναγκάζοντο εἰς τοῦτο, ὥστε ὅλοι οἱ φόροι, ὅσοι ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν τοῖς δημοσίοις βιβλίοις, ἐξάπαντος νὰ εἰσπραχθῶν.

Δὲν δύναμεθα βεβαίως νὰ πιστεύσωμεν τὸ ὑπερβολικὸν ποσὸν τῶν 20 μυριάδων ταλάντων, ὅσα

(α) Ἰστορικὴ ἀλήθεια τοῦ βίου Βασιλείου 99.

(β) Νεαρά 46, 47.

(γ) Ἰουστ. Νεαρά 128 κεφ. ΣΓ'.

(δ) Θεοφάνης Χρονολ. εἰ. 6803.

(ε) Γλυκάς Α' σ. 576. Ζωνάρης Β' σ. 224.

ὁ Ζωναρᾶς (Β' σ. 225) λέγει, ὅτι ὁ Βασίλειος ἀπεθνήσκουσα, δηλαδὴ 15 χιλιάδων ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ὥστε δὲν ὑπῆρχε τόπος ἐν τῷ ταμείῳ πρὸς φύλαξιν τοῦ χρυσοῦ «καὶ ὑπὸ γῆν τὰ λοιπὰ ἐθη» παύσιν ἐλικας οὐζῆας λαβυρινθώδεις. Πιστεύομεν ὅμως, ὅτι καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπολωλότων πενήτων, πάλιν ὑποδουλομένων καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπερόγκως βαρυνόμενων δυνατῶν διὰ τοῦ ἀλληλεγγύου φόρου ὁ Πατριάρχης Σέργιος κατελιπείν τὸν Βουλγαροκτόνον νὰ καταργήσῃ τὸ ἀλληλέγγυον. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεσχέθη, νὰ εἰσκούσῃ τὴν δέσιν, ἂν κατατροπώσῃ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ, καὶ τοὶ ἐπανελθόν νικητῆς, δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν (α).

Οὕτε ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Η' ἠυδόκησε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν κοινὴν εὐχὴν, καὶ αὐτὸς ὑποσχόμενος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Ῥωμανὸς Ἀργυρὸς συγκατετέθη καὶ ἔκτοτε ἀπερρίζωθη τὸ ἀλληλέγγυον (β), ὡς φρονοῦν οἱ Βυζαντινοί.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα τῶν μητροκομιῶν περιεῖχε πάντοτε τὸ ἀλληλέγγυον μεταξὺ συγχωρίων, διότι μεχρὶς τοῦ περιελείπετο ὁ τελευταῖος χωρικός, οὐδεὶς ξένος ἡδύνατο ν' ἀποκτήσῃ γῆν ἐντὸς τοῦ χωρίου, ἄρα αὐτὸς ὁ περιλειπόμενος ἦτον ὀφειλέτης τοῦ ὅλου φόρου. Ὅτε ὅμως καὶ αὐτὸς ἐξέλιπε, ἡ γῆ ἐγένετο ἐξαλειμματική.

Φαίνεται λοιπόν, ὅτι αὕτη ἡ ἀπέραντος ἔκτασις τῆς ἐρημίας καὶ τὸ μέγα ποσὸν γαιῶν ἐξαλειμματικῶν, ὥστε δὲν εὐρίσκετο πλέον ὁ ὀφειλέτης τοῦ φόρου, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ εἰσαχθέντος παρὰ τοῦ Βασιλείου ἀλληλεγγύου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ μυθώδεις θησαυροί, ὅσους διὰ τοιοῦτου καταθλιπτικοῦ τρόπου ἐξεβίβασεν ὁ Βασίλειος, δὲν ἐπῆρκεσαν, διότι ὁ Κωνσταντῖνος Η', μετ' αὐτὸν τρία μόνον ἔτη τῆς βασιλείας κατοργησάμενος, εἰσέπραξε καὶ τῶν ἐτῶν τούτων τὰς δασμοφορίας καὶ δύο πρὸ αὐτοῦ καθυστερουμένας, ὁμοῦ πέντε (γ).

Ὁ διάδοχος τοῦ Ῥωμανοῦ Ἀργυρόπουλος κατ' ἀρχὰς ἐφάνη ἐπιεικής καὶ τὸ ἀλληλέγγυον ἀπορρίζων καὶ τοὺς διὰ δημόσια χρῆν κατεργαμένους ἀπολύσας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐκστρατείας ἐζήτησε ν' ἀνακτήσῃ, ὅσα ἀφῆκε, μεταβαλὼν διάθεσιν καὶ ἀντὶ κρατούντος ἐγένετο πράκτωρ, παῖδας πατέρων γενηρακότα χρέα πραττόμενος (δ). Ἐντεῦθεν πολλοὶ ἀπηλαύνοντο τῶν πατρῶων οἰκίῶν καὶ ἀγρῶν καὶ ἐκ πλουσιῶν ἐγένοντο πένητες.

Τὸ περιεργώτερον μνημεῖον, ἐξ οὗ μανθάνομεν ὅτι τὸ αὐτὸ φορολογικὸν σύστημα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπέφερε τὰ θλιβερά ἀποτελέσματα, περὶ ὧν οὐδεμίαν ὑπάρχει ἀμφισβολία, παρέχει ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός.

(α) Γλυκᾶς Δ' σ. 579.

(β) Ὁ Γλυκᾶς αὐτ. σ. 581 ἀποδίδει τὴν κατάργησιν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ἀλλ' ὁ Κεδρηνὸς Β' σ. 486 φαίνεται ἀκριβέστερος. Ὁρα καὶ Ζωναρᾶν Β' σ. 229.

(γ) Κεδρηνὸς Β' σ. 484. Γλυκᾶς Δ' σ. 580. Ζωναρᾶς Β' σ. 228.

(δ) Ζωναρᾶς Β' σ. 229.

Οὗτος στενοχωρούμενος καὶ εὐρὼν τὸ νόμισμα κεκιβδηλωμένον ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ, μετεχειρίζετο μὲν χάλκινον πρὸς τὰ τῆς βασιλείας ἀναλώματα, τοὺς δὲ φόρους εἰσέπραττε διὰ χρυσίου δοκίμου, ἢ ἡμιχρύσου, ἢ ἐν ἀνάγκῃ καὶ χαλκοῦ (ε). Ἐπὶ κατὰ τὰ Βασιλικά (ΝΣΤ' Ε' 15) εὐρίσκουμεν ὅτι ἡ λίτρα, ὡς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, εἶχεν 72 νομίσματα, τὸ δὲ νόμισμα ἡδύνατο 12 ἀργυρὰς μιλλιάρησια. Ἀλλὰ ἐπὶ Κομνηνοῦ (ἐν ἔτει 1094) παραφθάρειν ἡδύνατο μόνον 4. Ἐγένετο ἐπομένως ἀνάγκη νὰ συμμορφωθῇ ὁ περὶ εἰσπράξεως φόρων λογιστικὸς τύπος (λογαρχικός) πρὸς τὴν νέαν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ νομίσματος. Ἀφοῦ πολλὰ συνέδισαν καταχρήσεις καὶ πολλοὶ ἀπητήθησαν ἀνώτερον ποσὸν τοῦ ὀφειλομένου, ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ αὐτοῦ, τὰ μὲν κατὰ πλεονασμὸν ληφθέντα διατάττει νὰ δοθῶν εἰς τὸ ταμεῖον, κατ' αἵτησιν δὲ τῶν ὑπολόγων ἐκδίδει τὸν νέον λογιστικὸν τύπον διὰ τὸ μέλλον.

Τοιοῦτοτρόπως διεσώθησαν ἀμφότεροι οἱ λογιστικοὶ τύποι, ὅτε παλαιὸς καὶ ὁ νέος, καθ' ὃν εἰς τὸ ἐξῆς διετάχθη ἡ τοῦ φόρου εἰσπραξίς (ε). Ὡς σεκρετικοὶ ὑπογράφονται ὁ γενικός, ὁ λογαριαστής τοῦ σεκρέτου τοῦ γενικοῦ, καὶ τέσσαρες νοτάριοι τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου. Αὐτοὶ ἄρα ἀπετέλουν τὸ γενικὸν λογιστήριον, ἵσον δὲ τοῦ παρ' αὐτῶν ὑπογεγραμμένου ἐγγράφου, ἐπικυρωθὲν παρὰ τοῦ κριτοῦ τοῦ βήλου, παρακατετέθη εἰς τὸ θολωτὸν ὡάτον τοῦ μεγάλου Παλατίου, ὅπου ὑπῆρχε τὸ Ἀρχεῖον.

Τὸ γενικὸν σεκρέτον ἔδιδε τὰ ἀκρόστιχα, καθ' ἃ εἰσπραττέτο ὁ φόρος κατὰ διοικήσεις, διεστέλλοντο δὲ οἱ φορολογούμενοι εἰς χωρίτας καὶ πρόσωπα. Οἱ διοικηταὶ ἦσαν ὑπεύθυνοι πρὸς τὸ γενικὸν σεκρέτον κατὰ τὸ ἀκρόστιχον, (οἱ μὲν διοικηταὶ λογαριασθῶσι καθὼς ἀπῆτησαν τὸ τῶν διοικήσεων γαριασθῶσι καθὼς ἐπόμενον νὰ μεταχειρισθῶν πᾶν μέσον, οὐ μόνον νὰ μὴ ζημιωθῶν ἐκ τῶν καθυστερούντων, ἀλλὰ μάλιστα νὰ εἰσπράξουν πλέον τοῦ ὀφειλομένου.

Ὁ λογιστικὸς τύπος τῆς εἰσπράξεως τῶν δημοσίων τελεσμάτων ἦτον ὁ α' ἐξῆς, ὅτι ἐφ' ἐκάστῳ «νομίσματι ἀπαιτεῖται δικέρατον μιλλιάρησιον ἢ ἄ, ὅ ἐστι 1/12» (1/12) τοῦ νομίσματος — ἐξάφολλον φόλλαις στ'. ὅ ἐστὶ νομίσματος μῆ' (1/48) «συνήθεια μιλλιάρησιον ἄ, ὅ ἐστι 1/12» (1/12) τοῦ νομίσματος — καὶ ἐλατικὸν φόλλαις ιβ'. ὅ ἐστὶ νομίσματος κδ' (1/24) ».

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τύπου τούτου καθ' ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ στοιχεῖα ἐκτίθεται διὰ πινάκων.

Πρῶτον στοιχεῖον εἶναι ὁ ἀρχικός φόρος, ὃν φέρει τὸ ἀκρόστιχον, καὶ αὐτὸς δύναται νὰ ᾖ ἐλαττον χρυσοῦ νομίσματος. Περὶ τούτου διαλαμβάνει ὁ πρῶτος πίναξ, καθ' ὃν ἀπλῶς κανονίζεται ἡ νομισματικὴ διατίμησις. Ἐπὶ τῇ βᾶσει, ὅτι τὸ χρυ-

(α) Αὐτόθι σ. 298.

(β) Συλλ. Δ' Νισὰ 34. Ἐκδ. Ζαχαρίου.

σοῦν νόμισμα ἡδύνατο 12 μιλλιάρησια, ἕκαστον δὲ τούτων 24 φόλλαις, ὁ ὀφειλέτης φόρων 1/48 χρυσοῦ νομίσματος ἀποδίδων 6 φόλλαις ἡλευθεροῦτο τοῦ χρέους κατὰ τὴν ἀρχαίαν διατίμησιν, ὁ δὲ ὀφειλέτης 1/4 χρυσοῦ νομίσματος διὰ 3 μιλλιάρησιον, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Εἰς τὸ ἀρχικὸν ποσὸν τοῦ φόρου, τὸ ὅποιον, ὡς ἀμετάτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον, δὲν ἐπεξηγεῖται ἰδίως, προτετίθετο δικέρατον (centime additionnel) ἀνὰ πᾶν νόμισμα. Κατὰ τὴν προσθήκην τοῦ δικεράτου ὁ ὀφειλέτης 1/48 τοῦ νομίσματος ἐχρεώσκει μίαν φόλλιν, καὶ ὁ ὀφειλέτης 1/4, 6 φόλλαις καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλὰ καὶ μεταγενεστέρᾳ ἐπῆλθε προσθήκη, πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὰ βιβλία τοῦ φόρου δὲν μετεβάλλοντο, ἀλλ' ἡ αὐξήσις ἐγένετο διὰ προσθήκης ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ποσοῦ. Ἡ προσθήκη αὕτη ἦτον ἐνὸς ἐξαφόλλου ἐπὶ ποσῶν ὑπερβαίνοντων 2/3 τοῦ νομίσματος. Ἄλλος πίναξ περιέχει τὴν λογιστικὴν διαβάθμισιν τῆς προσθήκης τοῦ δικεράτου ἐξαφόλλου. Κατ' αὐτὴν ὁ ὀφειλέτης 2/3 νομίσματος προσθέτει δικέρατον 16 φόλλαις καὶ ἐξαφόλλον 6, ὁ ὀφειλέτης 1 νομίσμ. δικέρατον 1 μιλλιάρησιον καὶ ἐξάφ. 6 φόλλαις, ὁ 2 νομίσμ. δικέρατον 2 μιλλιάρ. ἐξαφόλλον 12 φόλλαις, — 3 νομ. δικέρ. 3 μιλλιάρ. ἐξαφόλλον 18 φόλλαις καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλ' ὁ φορολογούμενος ἐχρεώσκει ὅσον ἐνεστί νὰ εἰσκομίσῃ ἀκέραιον χρυσὸν νόμισμα διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ ταμείου, λαμβάνων κατ' ἀντιστροφὴν τὸ πλεονάζον εἰς μικρὰ νομίσματα, καὶ ὁ αὐτὸς πίναξ μέχρι τῶν κλασμάτων περιλαμβάνει καὶ τὴν πράξιν ταύτην. Ἐπέκεινα ὅμως τοῦ ἀρχικοῦ χρέους 2 νομισμάτων ἀπλῶς περιορίζεται εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς προσθήκης τοῦ δικερατοῦ ἐξαφόλλου, καὶ φθάνει μέχρις ὀφειλέτου χιλίων νομισμάτων, ὅστις σὺν δικερατοῦ ἐξαφόλλῳ ἔδιδε 1404 νομίσματα καὶ 1/6.

Καὶ ταῦτα ἐν τούτοις καταβαλὼν ὁ ὀφειλέτης φόρου δὲν ἀπηλλάσσεται. Ὁ πράκτωρ ὑπὲρ ὠφελείας αὐτοῦ ἐλάμβανε προσέτι ἐν μιλλιάρησιον ἐφ' ἐκάστῳ νομίσματι καὶ ἐλατικόν, ἢ πεδοκόπιον τοῦ ἐλκοντος ἀνθρώπου αὐτοῦ τὸν τελεστήν, φόλλαις 12. Ταῦτα ἄλλοτε δὲν ἐσημειούντο ἐν τῇ ἀποδείξει, ἢν ἐλάμβανεν ὁ τελεστής (ὁ φορολογούμενος), διότι ἀνῆκον εἰς τὸν πράκτορα, ἀλλὰ κατόπιν κατελογίσθησαν καὶ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, καὶ ἔκτοτε ἐσημειούντο ἐν τοῖς δημοσίοις βιβλίοις.

Ἐπέκεινα ἐντούτοις τῶν 10 νομισμάτων δὲν ἐπετρέπετο νὰ προχωρήσῃ ἡ προσθήκη συνήθειας καὶ ἐλατικοῦ, μένουσα σταθερὰ ἐπὶ χρέους ὑπερβαίνοντος τὰ διακόσια νομίσματα.

Ἐπ' αὐτῶν τῶν βάσεων ἡ διὰ τῶν προσθηκῶν αὐξήσις τοῦ φόρου ἐπὶ 100 νομισμάτων ἦτο νομ. 10. 5/12, ἐπέκεινα δὲ τῶν 200 νομισμάτων ἡ προσθήκη κατὰ φυσικὸν λόγον ἡλαττοῦτο, ὅσον ἤβανε τὸ ποσόν, διὰ τὴν σταθερότητα συνήθειας καὶ ἐλατικοῦ, οὐδέποτε ὑπερβαίνοντων τὰ 10 νομίσματα, ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἦτο κάτωτέρα τῶν 10 τοῖς 100.

Ἀλλοιωθέντος τοῦ νομίσματος πολλὰ ἡδύνατο

νὰ συμβῶν ἄτοπα, διότι ὁ ὀφειλέτης 4 μόνον μιλλιάρησιον ἐμελλε νὰ δώσῃ ἀκέραιον νόμισμα μεθ' ὧν τῶν παρακολουθημάτων, ὅσα ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς 12 μιλλιάρησια. Ἐπὶ τούτοις λοιπὸν αἱ Αὐτοκρατορικαὶ λύσεις πρὸς περιστολὴν τῆς τοῦ διοικητοῦ αἰσχροκερδείας.

Καὶ πρῶτον ὁ Αὐτοκράτωρ θεσπίζει περὶ τῶν χρεωστούντων ἐλαττον τοῦ νομίσματος, ὅτι ὁ ὀφειλέτης

1/2 νομ. δίδει μιλλ.	2
1/3 " "	1 φόλλ. 8
1/4 " "	1 " —
1/6 " "	— " 16
1/8 " "	— " 42
1/12 " "	— " 8
1/24 " "	— " 4
1/48 " "	— " 2

Ἐπειτα ἀποφάνεται ὁ Αὐτοκράτωρ περὶ τῶν παρακολουθημάτων, ὥστε νὰ μὴ προβαίνουν ταῦτα κατὰ τὸ παλαιόν, ἀφοῦ τώρα ἡλαττώθη τὸ νόμισμα εἰς 4 μιλλιάρησια ἀντὶ 12, δηλ. εἰς τὸ 1/3 τῆς ἀρχικῆς ὀλκῆς. Ἐντούτοις δὲν ἐνόμισε δίκαιον ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ καταβιάσῃ καὶ τὰ παρακολουθήματα εἰς τὸ 1/3, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἥμισυ, ὥστε ὁ ὀφειλέτης ἐνὸς νομίσματος ἐκ 4 μιλλιάρησιον προσθέτει φόλλαις 33, ἐνῶ ἄλλοτε προσέθετε 66.

Ἡ προσθήκη αὕτη ἐγένετο ἐπαχθεστέρᾳ, ὁσάκις ὑπῆρχον καθυστερήσεις προγενεστέρων ἐτῶν, διότι τότε τὰ μιλλιάρησια ἐκεφαλαιοῦντο εἰς νομίσματα καὶ ἐφ' ἐκάστου αὐτῶν ἐγένετο ἡ προσθήκη. Οἷον ἐχρεώσταις 1 νομ. καὶ 3 μιλλ. ἐτησίως καθυστερῶν ἐπὶ 2 ἔτη. Ὁμοῦ τὸ χρέος 3 νομίσματα καὶ 1/2, διότι τὰ 4 μιλλιάρησια ἀπετέλουν ἐν νόμισμα, ἄρα ἡ προσθήκη ἐπὶ τούτων φόλλαις 145, ἐνῶ κατ' ἄλλον ὑπολογισμὸν, ἀνὰ 12 μιλλιάρησια τὸ νόμισμα ἡ προσθήκη πρὸς 66 φόλλαις, τὸ νόμισμα ἦτο φόλλαις 165.

Εἰς τὴν διάταξιν ταύτην ἐπεται προσθήκη θεβαίως μεταγενεστέρᾳ, καθότι δύο ἐκτίθενται παραδείγματα, κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῇ βᾶσει ὅτι 16 φόλλαις ἀπετέλουν ἐν τραχὺ νόμισμα, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον μόναι 12 (καθὼς ἡ ἡμέρα ἔχει). Ἡ παραφθορά τούτεστι τοῦ νομίσματος φθάνει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε τοῦτο ἐκπίπτει εἰς τὸ 1/24.

Κατὰ τὸ δεύτερον παράδειγμα ὁ ἐτησίως ὀφειλὼν νομ. 1 μιλλ. 9 καὶ καθυστερῶν ἐπὶ δύο ἔτη μετὰ τῶν προσθηκῶν ἀποδίδει 56 νομ. τοῦ νέου χαράγματος.

Ἰδοὺ ὁ ὑπολογισμός.

1 Χρεωστούνται — νομίσμ.	2
2 Παρακολουθ. αὐτῶν φόλλ.	66
3 Τα 18 μιλλιάρησια —	432
4 Ὑπὲρ τῶν 18 μιλλ. ἀνὰ	
4. τὸ νομ. ἦτοι νομ.	
4. 1/2 παρακολουθ.	
πρὸς 33 φόλλαις τὸ νόμισμα.	148 1/2
φόλλαις	646 1/2

Ἐως ἐδῶ ὁ ὑπολογισμὸς ἔχει καλῶς, ἀλλὰ ἐπὶ τῇ

βάσει τῶν 12 φύλλων τὸ τραχὺ νόμισμα φθάνει ὁ
ὕπολογίζων εἰς νομίσματα 54

Ὁμοῦ νομ. 56

Ἄν ἐξεναντίας ὑπολογίσωμεν ὅτι τὰ 48 μιλ.
ἀπετέλουν 4 1/2 καὶ 2 τ' ἀκέραια, ὁμοῦ τὰ καθυ-
περούμενα νομ. 6 1/2, τὰ δὲ παρακολουθήματα
κατ' αὐτὸν τὸν ὑπολογισμόν ὁμοῦ φύλλοις 24 1/2 ἀνὰ
12 φύλλοις τὸ νόμ. ὁμοῦ νομ. ὡς ἐγγίστα 48, ἔ-
χομεν ἐν συνόλῳ νομ. 24 1/2.

Τοῦτο εἶναι σαφέστερον δείγμα, ὅτι ὁ ὑπολογι-
σμός οὗτος εἶναι ἔργον τῆς αἰσχροκερδείας διοικη-
τῶν, καὶ πολὺ μεταγενεστέρα προσθήκη τῆς Αὐτο-
κρατορικῆς διατάξεως.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ ἀρχικὸν θέμα ἡμῶν, ὅτι
δὲν ἐγίνοντο περιοδικαὶ ἀναθεωρήσεις, φρονούμεν
ὅτι μεγάλως ὑποστηρίζεται ἐκ τῆς ἀναλυτικῆς
ταύτης διατάξεως.

Ἡ ἀλλοίωσις τοῦ νομίσματος ἦτον ἀφορμὴ, ὥστε
ν' αὐξήσουν ἀναλόγως τῆς ἐλαττώσεως αὐτοῦ οἱ
φόροι. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κανονίσουν ἀνάλογον αὐξήσιν
πρὸς τὴν ἐξαχρεώσιν τοῦ νομίσματος, φορολογούν-
τες πάντοτε ἐπὶ τῶν παλαιῶν σημειώσεων, ὅπως
ὠρίζετο ἐπὶ ἐκάστου κτήματος τὸ τελούμενον πο-
σόν, περιήλθον εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν περιπλοκὴν.
Καθ' αὐτὸ εἰς τοῦτο συνιστάμενην, πῶς διὰ τοῦ νέου
χαράγματος τελεῖται τὸ ἀμετατρέπτως σημειούμε-
νον ποσὸν ἀρχαίου χαράγματος. Τοιαύτη περιπλο-
κὴ ἦτον ἀδύνατον νὰ συμβῇ, ἀν' ἐνομοθετεῖτο κατ'
ἔτος ὁ φόρος ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ πολιτευομένου νο-
μίσματος.

Τὸ θέμα εἶναι λίαν σπουδαῖον, ὥστε οὐδὲν δι-
δόμενον παραλείπομεν χρήσιμον πρὸς διασφάξιν.
Τοιοῦτον παρέχει ἡ ἀυχίρετος πρᾶξις Νικηφόρου
τοῦ Γενικοῦ δημεύσαντος (εἰς τὴν βασιλικὴν κου-
ρατορίαν αἰρεσθαι) τὰ κρείττονα τῶν κτημάτων
τῶν ὀφρανοπορευθῶν, τῶν ξενίων, γηροκομείων, ἐκ-
κλησιῶν καὶ μοναστηρίων, καὶ ἐν τούτοις ἐπιθέ-
σαντος τὰ τέλη αὐτῶν εἰς τὰ ἐναπομείναντα κτή-
ματα τῶν εὐαγῶν οἰκῶν καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς παρ-
οίκους, ὥστε πολλῶν ἐδιπλώθησαν οἱ φόροι (α). Καὶ
αὕτη μὲν μία ἐκ τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὸν Φαραῶ
τοῦτον δέκα πληγῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις πῶς ἠδύνα-
το νὰ διπλωθῶν τὰ τέλη τῶν κτημάτων, ἀν' ὁ φό-
ρος καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐπέκειτο ὡς ἄλλοτε,
κατὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ Αὐγούστου, ἰσομέτρως, ἀνὰ
ἴσον ποσὸν ἐκάστη ζευγοκεφαλὴ (jugum). Ὡς
ὅμως ὁ φόρος δὲν παρηκολούθει τὴν ἔκτασιν τῆς γῆς
ἀλλ' ἐπέκειτο πάγιος ἐπὶ ἐκάστου κτήματος (ὡς
ἰδιοσυστάτου) κατὰ τὰς ἀνέκαθεν σημειώσεις, κάλ-
ιστα ἐννοούμεν, πῶς μετηνέχθησαν εἰς τὰ ἐναπο-
μείναντα κτήματα τῶν εὐαγῶν οἰκῶν οἱ φόροι τῶν
δημευθέντων ὡς πάγιος.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται προσέτι, διατὶ εἰσῆχθησαν
διατάξεις παρεμβάλλουσιν πρόσκομμα εἰς τὴν ἐκ-
ποίησιν κλασματικῶν γαιῶν, τοῦτέστι μερῶν ἀπο-

(α) Θεοφάνους Χρονογρ. 6309.

σπωμένων ἐξ ἰδιοσυστάτου κτήματος, ὁποῖον ἦ-
τον ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ κώδικι τοῦ σεκρέτου,
καὶ διατὶ οἱ ὁμοτελεῖς τῆς αὐτῆς φορολογικῆς περι-
φερείας εἶχον προτίμησιν.

Τὰ ἰδιοσύστατα κτήματα οἱ χωρεῖται ὄφρ' ἵλον
προτιμώμενοι ν' ἀγοράσων ὁλόκληρα ἢ ν' ἀπέχων (α),
ἐνθ' ἐπὶ κλασματικῶν κτημάτων ἐχώρουν ὅλαι αἱ
κατηγορίαι τῆς προτιμήσεως, μόνον δὲ ὅτε τὸ δη-
μόσιον ἐπώλει κλασματικὰς γαῖας (διότι βεβαίως
προηγέθη ἡ σημείωσις τοῦ σεκρέτου), ἀλλ' οἱ οἰ-
κήτορες δὲν ἤθελον αὐτάς, ἠδύναντο καὶ οἱ δυνα-
τοὶ νὰ τὰς ἀποκτήσουν (β).

Ὁ Κοσμάς ὁ Μάγιστρος μετὰ τριακονταετίαν δὲν
ἐπιτρέπει ἀναθεώρησιν τῶν μερισμῶν τοῦ φόρου, ὅ-
ταν ὑπάρχῃ μία ὑποταγὴ, καὶ εἰς τελεσμός (γ). Ἄν ἐ-
γίνετο συχνάκις ἀναθεωρήσεις, τοῦλάχιστον ἀνὰ πᾶ-
σαν δεκαπενταετίαν, ἡ τριακονταετὴς παραγραφὴ
δὲν ἦτον ἐνδεχομένη.

Ἐπὶ τέλους οὐδὲ λόγος πλέον γίνεται περὶ ζεύ-
γους καὶ ζευγοκεφαλῆς (jugum) κατὰ τοὺς φόρους,
οὔτε ἔγχοις ἀπαντᾶται περὶ τούτου ἐν τοῖς νόμοις.
Κατόπιν θέλομεν ἐξετάσει ἀν' ἡ διὰ τοῦ ζεύγους
καταμέτρησις τῆς ἐκτάσεως τῶν κτημάτων διέμει-
νε καὶ ἐν τοῖς πράγματι.

Οὐδὲ εἰς ταῦτα τὰ σπουδαῖα τεκμήρια ἐντούτοις
ἐπαρκούμενοι, μεγάλως ἐνισχύομεν αὐτὰ συμβου-
λευόμενοι τοὺς βυζαντινοὺς ιστορικοὺς, ὅσῳκις μέμ-
πονται τοὺς Αὐτοκράτορας ὡς τυραννικοὺς κατὰ τὴν
φορολογίαν, διὰ τίνος τρόπου λέγουσιν αὐτοὺς κατα-
θλίψαντας τὸ ὑπὸ κτήσιν, εἶναι δὲ ἀξιόπεριεργον, ὅτι
ἐλαχίστας ἀποδίδουν εἰς αὐτοὺς προσθήκας φόρων,
καθ' αὐτὸ δὲ τοὺς ὀνομάζουσιν καταθλιπτικούς, διότι
δὲν ἐπέτρεπον ἀνακουφίσεις τῶν κειμένων φόρων.

Παραδείγματα κουφισμῶν ὑπάρχουν πολλὰ προ-
γενέστερα, ἀνωτέρω δὲ ἐμνημονεύσαμεν τὰ Ἰουστι-
νίου καὶ Τιβερίου (δ). Αὐτοὶ οἱ κουφισμοὶ ἦσαν
ὥς περὶ τοπλεῖστον ἀφέσεις καθυστερούντων (ὀπισθο-
τελειῶν). Ὡσαύτως ὁ Μαυρίκιος ἀφῆκεν εἰς τοὺς ὑ-
πὸ κτήσιν τὸ τρίτον μέρος τῶν φόρων (ε).

Περὶ προσθήκης φόρων πρῶτος λαλεῖ ὁ Θεοφᾶ-
νης (σ. 634), ὅτι ὁ Λέων Ἰσαυρος πρὸς ἐπισκευὴν
τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐπέβαλε μιλλιαρῆσιον κατὰ
ὀλοκοτίνην, δηλ. τὸ δικέραιον (στ), τὸ ὅποσον εἴ-
δομεν πρὸ ὀλίγου ὡς προσαύξημα (centime addi-
tionnel) ἐκάστου νομίσματος. Καθ' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ
εἶναι τοπικὸς φόρος, ὁ περὶ τῶν τειχῶν τῆς πό-
λεως, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἐνεωτέρωσεν ὁ Αὐτοκράτωρ,
ὅτε κατέστησεν αὐτὸν γενικὸν καὶ μόνιμον καὶ ἐκ-

(α) Συλλ. Γ'. Νεαρά 6, κεφ. γ'. ἐκδ. Ζαχαρίου.

(β) Αὐτόθι. Νεαρά 2. κεφ 6.

(γ) Lennel. II σ. 167.

(δ) Συλλ. Α' Νεαρά 1, 11 ἐκδ. Ζαχαρίου.

(ε) Θεοφύλ. Η'. 13.

(ς) Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κεδρηνὸς Α' σ. 801, καὶ ὁ Μα-
νασῆς στίχ. 4509· ὁ δὲ Murali σ. 389 ἀποδίδει δικέραιον
ταῖχος (mur diceration) ἀνοικοδομηθῆν.

τοτε διέβαινε κατὰ τοὺς μνησθέντας πίνακας Ἀλε-
ξίου Κομνηνοῦ.

Καὶ κεφαλικοὺς φόρους ἐπέβαλεν ὁ Θεομισῆς
οὗτος κατὰ Θεοφάνην Αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ εἰς τὸ
τρίτον μέρος Καλαβρίας καὶ Σικελίας, πρὸς τοῦτο
διατάξας τὴν ἐπόπτευσιν καὶ ἀναγραφὴν τῶν τι-
κτομένων (σ. 634).

Ἡ Εἰρήνη εἰς μόνους τοὺς Βυζαντινοὺς πολιτικούς
ἐφαρμόσατο φόρους ἐν ἔτει 800 (α), ἀλλ' ὁ ἐκθρο-
νίσας αὐτὴν Νικηφόρος, ὅστις ἀπὸ γενικοῦ λογοθῆ-
του ἐστέρθη Αὐτοκράτωρ, καὶ τοι ὡς ἄλλος Φαραῶ
δέκα ἐπιβαλὼν πληγὰς, οὐδένα νεώτερον φόρον
προσέθηκεν ἐντούτοις.

Ἡ βαρύτερα πληγὴ ὑπῆρξεν ἡ πρὸς οἰκισμὸν
τῆς Σλαβινίας ἀναγκαστικὴ μετανάστευσις ἐξ ὅλων
τῶν θεμάτων ἐπὶ πράξει τῶν ὑποστάσεων αὐτῶν,
δευτέρα τὸ ἀλληλέγγισον, τρίτη ἡ ἐποπτεία τῶν τε-
λῶν καὶ ἀναβίσεως αὐτῶν λόγῳ τῆς ἐποπτείας
ταύτης προσιθιμένου δικεράτου ἕνεκα χαρτιατι-
κοῦ (β). Τοῦτο δὲν δηλοῖ βεβαίως, ὅτι γενικῶς ἠυ-
ξήθη τὸ ποσὸν τοῦ τελουμένου φόρου, ἀλλὰ διετάχ-
θη ἀκριδὲς ἐξέτασις, ἀν' ἀπαβάλλῃ ἕκαστος τὸ συ-
μειούμενον καὶ πολλῶν ὡς ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης
ἀνεβιβάσθη τὸ τέλος, ἐνθ' οὐδενὸς κατεβιβάσθη.
Τὸ χαρτιατικὸν δὲν ἦτο προσθήκη τοῦ φόρου, ἀλλὰ
ἡ λόγῳ τῆς ἐξετάσεως ταύτης γινόμενη δαπάνη.
Τετάρτη πληγὴ ὑπῆρξεν ὁ ἀναβιβάσμιος ὅλων
τῶν κουφισμῶν, τοῦτέστιν ἡ εἰσπραξις τῶν καθυ-
στερούντων. Πέμπτη ἡ ἀφαίρεσις τῶν κτημάτων
τῶν εὐαγῶν οἰκῶν. Αἱ λοιπαὶ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν
ἐνταῦθα (γ). Περὶ τῶν αὐτῶν βεβαίως λαλεῖ πάλιν
κατωτέρω ὁ Θεοφάνης (σ. 764), ὅτι ὁ Νικηφόρος
ἀνεβίβασε τὰ τέλη τῶν ἔκκλησιῶν, καθόσον τοῦ-
τέστιν ἐδήμεισε τὸ ἥμισυ τῶν κτημάτων, καὶ ἐν-
τούτοις τὰ τέλη τῶν δημευθέντων ἐπέθηκεν εἰς τὰ
ἐναπομείναντα, καὶ ὅτι οὕτω ἔτῳ ὀπισθοτελείας
εἰσέπραξεν ἀπὸ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκῶν.

Νέος φόρος ἐνταῦθα ἀπαντᾶται τὸ καπνικόν, ἡ-
τοι τὸ τελούμενον δι' ἐκάστην οἰκίαν, τὸ ὅποσον
κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἄλλοτε ἦτο δημοτικὸς
φόρος, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐξέλιπον αἱ κοινότητες, εἰσε-
πράττετο εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον. Ὁ Νικηφόρος
ἀπῆλθε τὰ καπνικὰ τῶν εὐαγῶν οἰκῶν ἀπὸ τῆς
βασιλείας αὐτοῦ (δ), ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ Ἀμορράτος (820
— 829) εἰς τοὺς ἐκ τοῦ θέματος τῶν Ὀψικίων
καὶ Ἀρμενιανῶν, πρὸς ἀμοιβὴν τῆς πίστεως αὐτῶν,
ἀφῆκε τὰ εἰς τὸ δημόσιον τελούμενα καπνικὰ ἀνὰ
ἐν μιλλιαρῆσιον (ε), ἐνθ' καθ' ὅλον τὸ λοιπὸν κρά-

τος ἐτελοῦντο ἀνὰ δύο, ἐξ ὧν ἐπίσης ἀφέθη τὸ
ἐν (α).

Ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισχῆς διὰ τὴν κατατρόπωσιν
τοῦ Σφενδοσθλάβου ἀφίνει εἰς τοὺς ὑποφόρους ὅλων
τῶν θεμάτων τὸ καπνικόν (β).

Ἐν Νεαρᾷ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (γ) κανονίζεται ὁ
πρὸς τῶν ἐπισκόπων τέλος ἀπὸ ἐκάστου χωρίου ἔ-
χοντος 30 καπνοὺς· ἐν χρυσῶν νόμισμα, δύο ἀρ-
γυρᾶ, εἰς κριός, κριθῆς μῦδοι ἐξ, οἶνου μέτρα ἐξ,
ἀλεύρου μῦδοι ἐξ καὶ ὄρνιθες 30, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς,
οὐδέποτε ὅμως ἀνώτερος φόρος, ἀλλ' ἀναλόγως ἐ-
λαττούμενος. Καὶ τοῦτο ὡς πάλαι ἡ συνήθεια καθ'
ὅλα τὰ θέματα.

Ὡς ἐκ τούτων πιστεύομεν, ὅτι τὰ καπνικὰ ἦσαν
ἐρανος δημοτικός, γενόμενος ἔπειτα δημόσιος καὶ
κανονισθεὶς ὑπὲρ τῶν ἐπισκόπων· ἀπαντᾶται δὲ
καὶ ἐπὶ Ἐμμ. Κομνηνοῦ (δ). Ὁπωσδήποτε τὸ καπνικόν
ἐπεκράτησε διὰ τῆς συνήθειας, καὶ οὐδέποτε οἱ βυ-
ζαντινοὶ ιστορικοὶ παρέστησαν αὐτὸ ὡς λίαν ἐπαχθές.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε καὶ τὸ ἀερικόν, τὸ ὅποσον ὁ
Προκόπιος δὲν ἐξηγεῖ σαφῶς εἰς τί συνίστατο, ἀλλὰ
πρὸς τὸ εὐτράπελον λέγων, ὅτι δὲν ἦτο τεταγμένη
καὶ συνήθης φορὰ, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ ἀέρος φερομένην
ἐλάμβανεν αὐτὴν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τοῦ ἐπαρχοῦ
τῶν Πραιτωρίων, ἀποδίδοντος ἐτησίως εἰς τὸ δη-
μόσιον 30 κεντηνάρια χρυσοῦ (περίπου 3,634,400
δραχμῶν) (ε).

Περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀερικοῦ γίνεται πάλιν μνηεὶς ἐπὶ
Μιχαὴλ Παφλαγόνο, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάν-
νης ἐν ἔτει 1037 προσέθηκε πρὸς τὰ δημόσια τε-
λέσματα καὶ ἀερικὸν ἀπὸ ἐκάστου χωρίου κατὰ
τὴν ποσότητα καὶ δοχὴν ἀπὸ 4 μέχρις 20 νομισ-
μάτων (ς).

Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καπνικόν καὶ ἀερικόν
ὑπῆρξαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὑπὸ ἄλλο ὄνομα, καὶ δὲν
ἐπεκράτησαν πάντοτε.

Περὶ Κωνσταντίνου Μονομάχου γίνεται μνηεὶς,
ὅτι περιήλθεν εἰς μεγίστην ἐνδεῖαν διὰ τὴν ἀκρίαν
αὐτοῦ ἐλευθερίτητα καὶ πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς
Μαγγανῶν, ἐνθα ἐφοῖται ἡ ἐρωμένη Σκλήραινα, ἐπε-
νόησε καπνελίαν καὶ ἀτόπους εἰσπράξεις, ἀλλὰ περὶ
νέων φόρων οὐδὲν ἄλλο βεβαιούται, ἢ ὅτι κατέ-
λυσε τὸν ἰβηρικὸν στρατὸν ἐκ πεντήκοντα χιλιά-
δων, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκεί-
νων ἀπῆλθε χρηματικούς φόρους (ζ) πρὸ τοῦ ἐτους
1053. Ἀλλ' ἐκλειπούσης ὡς ἐκ τούτου τῆς μεθορίου
φρουρᾶς ἐδόθη εἰς τοὺς πολεμικοὺς πόρους.

(α) Κεδρηνὸς Β' σ. 77. Χρονογρ. μετὰ Θεοφ. σ. 81.

(β) Αὐτόθι. σ. 413.

(γ) Συλλ. Α' Νεαρά 4 ἐκδ. Ζαχαρίου.

(δ) Συλλογὴ Α' Νεαρά 61 ἐκδ. Ζαχαρίου.

(ε) Προκ. Ἀνακλ. ΚΑ', 1.

(ς) Κεδρηνὸς Β' σ. 534. Ἡ παρ' Ἀρμενοπούλου Α' σ. 40

μνηεὶς τοῦ ἀερικοῦ ὡς μὴ γνηστὴ παραλείφθη ὑπὸ Χαϊμωβίτου
ἀμφοτέρων ὅμως καὶ τοῦ καπνικοῦ καὶ τοῦ ἀερικοῦ ὑπάρχει
μνηεὶς ἐν Χρυσῷ. Πάπμου 1088. Συλλ. Α. Νεαρά 20 ἐκδ. Ζα-
χαρίου.

(ζ) Γλυκᾶς σ. 597. Ζωνάρας Β' σ. 260.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἐνδειαν περιελθὼν καὶ ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἐφεύρισκε τρόπους ἀπαισίους συλλογῆς χρημάτων διατάξας ἀπογραφὰς τῶν ἀπανταχοῦ κτησέων καὶ κενὰ ἐπινοήσας ὀνόματα, τὰ ὑπέρτιμα καὶ τὰ ὑπέρπλεα (α) Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι διὰ νέας ἀτελεστάτης ἀναγραφῆς καὶ πρὸς μόνον φορολογικὸν σκοπὸν ἀνεβιδάζετο ὁ φόρος τινῶν κτημάτων, ἢ ὡς μᾶλλον προσοδοφόρων (ὑπέρτιμα), ἢ ὡς πλείονα ἐγγόντων ἔκτασιν (ὑπέρπλεα), οὐδενὸς ὅμως κατεβιδάζετο ὁ φόρος κατὰ τὸ δίκαιον.

Ἐνῶ ἐν τούτοις ὁ Ἀλέξιος καὶ τὸ νόμισμα ἐκιδέλλευσεν καὶ πάντα ἐνυφανῆτο τρόπον πρὸς αὐξήσιν τῶν δημοσίων πόρων, ἀμάξαις ὅλαις παρεῖχε τὰ δημόσια χρήματα εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ θεράποντας, καὶ οἱ οἰκοὶ αὐτῶν δὲν ἦσαν ὡς ἰδιωτῶν, ἀλλ' ὡς βασιλείου. (β)

Ὁ Ἐμμ. Κομνηνός ἐν ἔτει 1158 ἀπαγορεύει δι' ἀναγραφῶν, ἢ προκαθημένου οἰουδὴποτε σεκρέτου, ἡ ἐξισωτοῦ, ἢ ἀλλουτινος, τὴν ἀπὸ τῶν μοναστηρίων ἀναζήτησιν ὑπεροτίμου ἢ ὑπερπλέου τῆς γῆς (γ), πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι διὰ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἐσκοπεῖτο μόνον ὁ ἀναβιδασμός.

Αὐτὸ τὸ ὑπέρτιμον καὶ ὑπέρπλεον, οὕτως ἐξηγούμενον διὰ τῆς Νεαρᾶς τοῦ Ἐμμανουὴλ, κάλλιστα μαρτυρεῖ, ὅτι πρὸ ἀπείρου χρόνου οὐδεμία ἐγένετο ἐξέτασις τῶν σεκρετικῶν χαρτῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδόθη ἀφορμὴ ἀναβιδάσεως τῶν φόρων διὰ νέας ἐξετάσεως πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου τεινούσης, οὐδαμῶς ὅμως πρὸς ἀνακούρισιν τῶν πέραν τοῦ δέοντος βεβαρημένων.

Ὁ Κωνσταντῖνος Η' ἔγινε βαρὺς περὶ τὴν φορολογίαν, οὐχὶ διότι ἤζησεν αὐτήν, ἀλλὰ διότι ἐν τρισὶν ἔτεσι τῆς βασιλείας πέντε ἀπῆλθε δασμοφορίας, τὰς δὲ τούτεστι καθυστερούμενας ἐπὶ Βασιλείου ἐξαντλήσαντος τοὺς φορολογουμένους, καὶ τὰς τρεῖς ἰδίαις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1025—1028 (δ).

Τὰ μέχρι τούδε διομολογεῖ καὶ ὁ ἐν ἔτει 1341 μέγας δομέστικος Καντακουζηνός, μετὰ θάνατον Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου παρασκευάζων ἐκστρατείας καὶ προτρέπων ἐγκατάστασιν διοικητῶν πρὸς τακτικὴν εἰσπράξιν τῶν δημοσίων φόρων, ἐπιδεδωκότων οὐ μικρῶς, ἐκ προσθήκης μὲν οὐδεμιᾶς τῶν εἰθισμένων φόρων, ἐξ ἐτέρων δὲ τινῶν τρόπων καὶ ἐπινοιῶν (ε).

Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν, ὅτι ἐπὶ δώδεκα τοῦλάχιστον αἰῶνας ὁ αὐτὸς ἐπεκράτησεν ὁργανισμός, καὶ οὐτε αἱ βαρύτεραι συνέπειαι καὶ ἡ ἐξερήμωσις τῆς χώρας καὶ ἡ ἐξόντωσις τῶν κατοίκων ἔδωκαν αἰτίαν εἰς οἰανδὴποτε μεταρρύθμισιν, ἢ βελτίωσιν. Τοσαύτη μάλιστα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τὸν δεσποτισμὸν στερήσις παντὸς πνεύματος ἀνακαινισμού καὶ ἀναμορφώσεως, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ περιοδικὴ ἀναθεώρησις τῶν σεκρετικῶν χαρτῶν ἐγκατελείφθη. Οἱ

(α) Γλυκᾶς σ. 620 Ζωναρᾶς Β' σ. 298.

(β) Ζωναρᾶς ἐν τέλει.

(γ) Συλλ. Δ'. Νεαρὰ 61. "Εκδ. Ζεχαρίου.

(δ) Κεδρηνός Β' σ. 484 Γλυκᾶς Δ' σ. 580.

(ε) Καντακουζηνός, Γ' 12.

Αὐτοκράτορες κατὰ τὴν φιλοχρηματίαν, ἡ ἀμεριμνίαν αὐτῶν, ποτὲ μὲν εἰσέπραττον ὅλους τοὺς ἀναγεγραμμένους φόρους, δημεύοντες καὶ εἰς τοὺς καταβάλλοντας τὰ καθυστερούμενα ἀπονέμοντες τὰ ἐγκαταλειμμένα κτήματα, ἢ παρ' ἀναξιοχρεῶν καὶ ἐλλειμματικῶν κατεχόμενα, ποτὲ δὲ πάλιν ἀφίνοντες τοὺς ὑποδεστέρους νὰ διαχειρίζωνται κατὰ τὴν πλεονεξίαν αὐτῶν τὰ τῶν φόρων. Ἐνίοτε ὅμως προέβαινον καὶ εἰς αὐθαίρετωτέρας καταπιέσεις.

Τί ἡδύνατο ν' ἀναγκάσῃ τοὺς Αὐτοκράτορας ἀπὸ πάσης τυραννικῆς πράξεως, φρονούντας, ὅτι πᾶν ἀκίνητον ὑποδημόσιον ὃν ἐκχωρεῖ ἡ βασιλεῖα τῷ τὴν καταβολὴν ποιουμένῳ τῶν δημοσίων βαρῶν (α)

Παραλείπομεν τὰς παντοίας βιαιοπραγίας, τὰς κακώσεις, τὰς θανάτωσις καὶ τὰς δημεύσεις τῶν Αὐτοκρατόρων, μάλιστα ἐνεργουμένης κατὰ τῶν ἀνωτάτων ἀρχόντων, εἰς οὓς ἐπέτρεψαν πρὸς στιγμὴν πᾶν μέσον ἀρπαγῆς. Δύο τινα παραδείγματα ἀρκούν πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχε τοῦ δεσποτισμοῦ ὅριον.

Ὁ Νικηφόρος ὁ ἀπὸ Γενικοῦ, μετακαλέσας ἐκ τῆς ἀγορᾶς πρᾶτην κηρίων (κηρουλλάριον) εὐπορον, τὸν εἶπε, *θεὸς τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ὁμοσόν μοι τὸ πόσος σοι χρυσὸς ἐστί*; Ἐκατὸν λίτρας ὠμολόγησεν ὁ ἄθλιος, δηλ. δραχμὰς 123, 200 περίπου, φοβούμενος βέβαια μὴ δηλῶν ὅλην τὴν περιουσίαν του, ὑποχρεωθῇ εἰς εἰσφοράν. Αὐτὰς τὰς ἑκατὸν λίτρας διέταξεν ὁ Αὐτοκράτωρ ν' ἀνταλλάξῃ ἀμέσως πρὸς τὴν περιουσίαν του. Καὶ ταῦτα ἐν ἔτει 810 (β).

Ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ὁ Χαδηνός ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἀνεκάλυψε τρόπον ὅλος ἀπόρρητον, πῶς ν' αὐξήσῃ τοὺς δημοσίους πόρους. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐστάλη εἰς τὰ Περσικὰ μεθόρια, ὅπου ἐφήρμοσε τὴν ἐφευρεσίαν του, δημεύσας ὅλα τὰ κτήματα καὶ θρέμματα τῶν ἐκεῖ βαθυπλούτων, ἀντιδούς δὲ εἰς αὐτοὺς ἐτησίως ἀνὰ τεσσαράκοντα νομίσματα εἰς ἑκάστον ἐκ τῆς προσόδου αὐτῶν. Ἡ ἀποστασία τῶν μαχιμωτέρων ἐδειξεν ἀμέσως τὸ ὀλέθριον τῆς ἀνακαλύψεως (γ).

Καὶ ἐξ ἄλλων περιστάσεων ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανίως, διέφερε τὸ φορολογικὸν σύστημα. Οὕτω ἐν Πελοποννήσῳ οἱ οἰκῆτορες τοῦ κάστρου τῆς Ματίνης κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Μαλέα (ἥτοι οἱ κάτοικοι τῆς Κάτω Μάνης) ἐκ παλαιότητας χρόνου, ὡς λέγει ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος (δ), παρεῖχον κατ' ἔτος (Πάκτον) ἀνὰ 400 νομίσματα ἀντὶ παντὸς φόρου· τούτεστιν, ὡς ἔγγιστα ἐξ ἑξακτονταδραχμῶν.

Ἐκατέρωθεν τοῦ Ταυγέτου ἐγκατεστάθησαν πρὸς

(α) Νεαρὰ 114. Λέοντ. "Ὁρμ. Gajus II § 7. Dominium populi Romani est. vel Caesaris; nos autem possessionem tantum et usumfructum habere videmur.

(β) Θεοφάνης σ. 758. "Ὁ Ζωναρᾶς Β' σ. 123 λέγει ὅτι τὸν ἀφῆκε μόνος δέκα λίτρας.

(γ) Παχυμέρ. Δ'. 5. "Ὁ Montrenil III σ. 115 νομίζει, ὅτι ἐφηρμήθη τούτῳ καθ' ἕνα τὸν δακτύλῳ.

(δ) Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν κεφ. 50.

μὲν τὸ ἔλος οἱ ἔξερίται, πρὸς δὲ τὸ ἀντίθετον οἱ Μιληγγοὶ ἐκ Σλαβικῆς ἐπιδρομῆς· καὶ αὐτοὶ μὲν ἀπέφερον ἐτησίως 60 νομίσματα, ἐκεῖνοι δὲ 300 μόνον.

Ὡς ἐπίμετρον πρὸς μαρτυρίαν τοῦ ἀναλλοιώτου φορολογικοῦ συστήματος, συγχρόνως ὅμως καὶ τῶν δεινῶν, ὅσα ἐπασχον οἱ φορολογούμενοι, δίδομεν τὸ ἐσχάτως δημοσιευθὲν ὑπομνηστικὸν εἰς τὸν Βασίλεα Κύριον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν (α). γενόμενον παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωριάτου, ἀδελφοῦ τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα, περὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

Ὁ τὸν Αὐτοκράτορα καθικετεύων Μητροπολίτης, ἄγνωστον τίνα, ἂν τὸν υἱὸν τοῦ Μανουὴλ, ἢ τὸν ἀδελφόν, ἢ υἱὸν τοῦ Ἰσαάκ, ἢ τὸν Ἀλέξιον Δούκαν, οὐδὲν προτείνει περὶ τοῦ ἐγκλητικῶν φόρου (ἐῶμεν ἀναφέρειν τὴν τοῦ κήνσου ἀπαίτησιν), μὴ μεταβάλῃ τοῦ καὶ αὐξάνοντος, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀνέκαθεν κειμένου. Τὰ δάκρυα τοῦ Μητροπολίτου ὑπὲρ τῶν κινδυνευουσῶν νὰ μεταβληθῶν εἰς Σκυθικὴν ἐρημίαν Ἀθηνῶν ἀφθόνως προχέονται, ἐκ δύο προκαλούμενα δεινῶν.

Πρῶτον ὁ ἐπιβαλλόμενος εἰς τὸ ὅριον (ἐπαρχίαν) Ἀθηνῶν φόρος ὑπὲρ τῶν πλωτῶν (β) ἦτον ἀναλόγως ἀνώτερος τοῦ ἐπικειμένου εἰς τὸ ὅριον Θεῶν καὶ Εὐρίπου, ἐνῶ ἐπρεπε νὰ εἶναι τὸ πολλοστῆμόριον τούτου, εἰσπράττετο δὲ ἐπὶ κατασκευῇ κατέρχων, μὴ κατασκευαζομένων. Πρὸς ἐπιβολὴν αὐτοῦ τοῦ ἐκτάκτου φόρου, ἐνίοτε λαμβανόμενον καὶ ἀνευ βασιλικῆς διαταγῆς (ὀρισμοῦ), πολλὰ ἐγένοντο ἀναγραφὰ καὶ γεωμετρήσεις αὐτῆς τῆς ὑποψάμμου καὶ λιπρογαίου χώρας, καὶ αὐταὶ αἱ τρεῖς τῆς κεφαλῆς τῶν δυστυχῶν Ἀθηναίων διηριθμήθησαν. Πρὸς θεράπειαν τοῦ δεινοῦ τούτου θερμῶς παρακαλεῖ ὁ Μητροπολίτης νὰ μὴ ὑποβληθῶν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς πλείονα συνδοσίαν πλωτῶν, πλὴν τῆς ἐπιτεθείσης διὰ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ χρηματίσαντος λογοθέτου τοῦ δρόμου, Κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα.

Τὸ δεύτερον αἴτιον τῶν θρήνων εἶναι αἱ συχναὶ ἐπισκέψεις τῶν Πραιτέρων, δηλ. διοικητῶν παρακειμένων ἐπαρχιῶν. Ἐνῶ αἱ Ἀθηναῖοι ἔχαιρον προνόμιον, ὥστε οἱ Πραιτέραι οὐτε παρόδου χάριν νὰ διαβαίνουν διὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἐνθα οὐτε ἡ εἰσπραξὶς τῶν φόρων (πραίτερικὴ ἐνέργεια), οὐτε δικαιοδοσία εἰς αὐτοὺς ἀνετέθη, ἐπὶ λόγῳ δὴθεν προσκυνήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Θεομήτορος, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται παραβαίνοντες τὸ χρυσόβουλλον, εἰσήλυνον εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἤρχοντο δὲ μόνοι, ἀλλ' ὡς εἰς βαρβαρικὴν χώραν εἰσέβαλλον πανστρατιά, παρακολουθούμενοι ὑπὸ ἀνδραρίων πειναλέων καὶ ἀρπακτικῶν, ἐμπροσθεν δὲ αὐτῶν ἔτρεχον ἡ ἀπώλεια. Οὕτε σίτος, οὕτε ἵππος, οὕτε θρέμματα, οὕτε οἶνος, οὕτε ὄρνιθες, οὕτε ὀψάρια, ὅσα εἶχεν ἡ χώρα, ἤρουν πρὸς κόρσιν αὐτῶν. Διὰ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν ὑπέπιπτε τις

(α) Tafel Tessal. σ. 463

(β) Περὶ ἀπαίτησεως ἱππαρίων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου ἐκ Πορφυρογέν. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν κεφ. νβ'.

εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Πραιτέρου, δηλοῦντος αὐτὴν διὰ τῆς καθιέρσεως τοῦ μὴ προθύμου νὰ δώσῃ ὅ,τι ἔχει. Μετὰ τὴν διαρπαγὴν καὶ ἀργυρολογίαν ἐγίνετο καὶ ἡ προσκυνήσις τῆς Θεομήτορος, ἥτις ἦτο δῆθεν ἡ αἰτία τῆς ἐπισκέψεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν ἐζήτει ὁ Πραιτέρ τὸ προσκυνήτικον, δηλ. ἰδιαιτέραν ἀμοιβὴν τῆς εὐσεβείας. Διετίετο μάλιστα, ὅτι δὲν δύναται ν' ἀπέλθῃ πρὶν λάβῃ αὐτὸ ἐπὶ χεῖρας, ἐωσότου παιθόμενος ὅτι ἀνευ κοινοῦ ἐράνου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῇ, ἀνεχώρει, ἀφίνων τὸν εἰσπράκτορα καὶ ἀγγαρεύων ὅλα τὰ ὑποζύγια, τὰ ὅποια ἐπὶ τέλους οἱ δεσπύται αὐτῶν ἐξηγόραζον.

Οὐδὲ τὸ πρόνομιον αὐτοτελοῦς διοικήσεως (σχεδὸν κατὰ τὸ jus Italicum) ἔστωε λοιπὸν τοὺς τότε Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν δυνατῶν, εὐρόντων πρόσφατον τὴν προσκυνήσιν τῆς Θεομήτορος πρὸς κατάθλιψιν τῶν προνομιούχων. Διὰ νὰ πείσῃ ὁ Μητροπολίτης τὸν Αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἀναγκαιότητος προστασίας, ὑπομνηστικῶς αὐτὸν, ὅτι διὰ τοιαύτης ἀπωλείας καὶ ἡ εἰσπραξὶς τῶν κοινῶν φόρων κινδυνεύει, ἐρημούμενης κατὰ κράτος τῆς χώρας, καὶ κολοβοῦται τὸ ἐργασμένον ἀκρόστιχον.

Οὐδενὸς χρήζει σχολίου τὸ ὑπομνηστικὸν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ τάχα μόναι αἱ Ἀθηναῖοι ὑπέκειντο εἰς τὰ δεινὰ ταῦτα; Οὕτε ἔκτακτα οὐτε ἀπίστευτα θέλουν φανῇ εἰς τὸν ἐνθυμούμενον, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ δημόσια ὑπουργήματα ἦσαν ὄνια, καὶ ὅτι ἡ πόλις αὐτῶν ἀπὸ τέλει μέρος τῶν δημοσίων πόρων.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπαγόρευσε τὰς δόσεις πρὸς ἀποκτικτὴν οἰκισθῆναι ἀρχῆς διοικητικῆς, ἢ δικαστικῆς, διατιμῆσας τί ὀφείλει ἕκαστος νὰ παρέχῃ χάριν τοῦ διπλώματος μόνον, ὅσον ἐστὶ ἐλάχιστον, πρὸς ὄφελος τῶν περὶ τὸν Αὐτοκράτορα ἀνωτάτων λειτουργῶν (α), εἰς τὸ θεῖον κοινάκιον (cubiculum), εἰς τὸν πριμικήριον μετὰ τῶν τεσσάρων σκρινίων, εἰς τὸν βοήθην καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων.

Ἀλλ' οὕτε ἡ ἀπαγόρευσις ἴσχυεν, οὕτε ἡ διατίμησις ἐπὶ ἐρήθη. Ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος μνημονεύει ὅσα ἐδίδοντο ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀνωτέρα δόσις ἦτο ἡ τοῦ Χάρτουλαρίου τοῦ γενικοῦ σεκρέτου ἐκ λίτρων 65 ἥτοι ὡς ἔγγιστα ἐκ δραχμῶν 80080. Ἡ ἐλαχίστη δόσις ἦτον ἡ τοῦ βασιλικοῦ μενδάτορος ἐκ λίτρων 2 ἥτοι ὡς ἔγγιστα ἐκ δραχμ. 2464 (β). Πῶς τινὰς ἐλάττω τὸν ὑπὲρτονον τὸ τίμημα τῶν ὑπουργημάτων, ὥστε ἀντὶ χρυσῶν λίτρων ὑπέθεσαν ἀργυρᾶς (γ), ὥστε ὁ μὲν γενικὸς τοῦ σεκρέτου ὀφείλει νὰ δώσῃ δραχμ. 4748 ὡς ἔγγιστα ὁ δὲ βασιλ. μενδάτωρ δρ. 146.

Ἀλλ' ἡ εἰκασία αὕτη καθίσταται ὅλος ἀπράδεκτος, ὅταν παρατηρήσωμεν ὅτι εἰς τὴν μεγάλην ἐταιρείαν ὁ λαμβάνων μισθὸν 40 νομισμάτων, ἦτοι

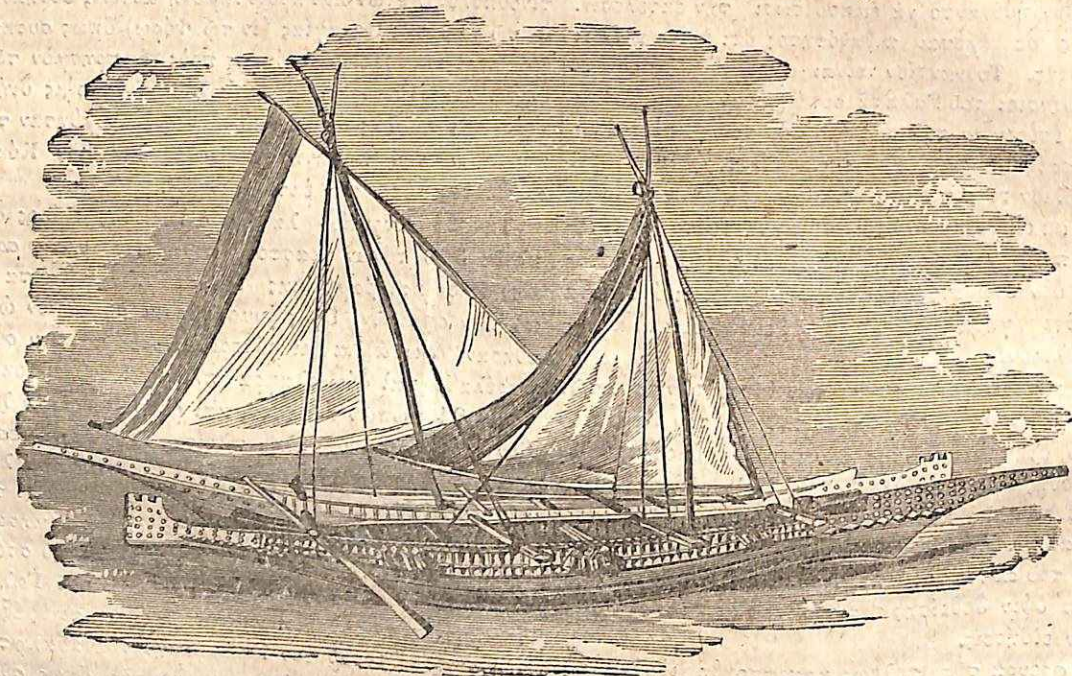
(α) Νεαρὰ 8, 161.

(β) Κ. Πορφυρογέν. "Εκδ. τῆς βασιλ. τῆς σ. 692.

(γ) Reiske Comm. ad Const. σ. 819.

ἐλληνικοῦ πυρὸς ἵνα ἐμπρήσῃ τὸν ὀθωμανικὸν στόλον. Κατὰ τὸ σύνθημα ἔπρεπε νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ πρῶτον τὰ δύο πλοῖα τὰ μετὰ ἐρίων περικαλυφθέντα· ἀλλ' ὁ Ι. Κόκος φιλοτιμία κινούμενος, εἰσεχώρησε πρὸ τῶν ἄλλων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Οἱ δὲ Τούρκοι κανονοβολήσαντες διέσχισαν τὸ πλοῖον αὐτοῦ, ὅπερ κατεποντίσθη ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν (quanto che jera a dir dieze paterpostri) μετὰ σύμπαντος τοῦ πληρώματος, ἥτοι 18 ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ 72 κωπηλατῶν, μὴ δυναμένων τῶν ἐνετικῶν πλοίων νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σκότος καὶ ὁ καπνὸς ἐκώλυνον τὰ ἐπόμενα πλοῖα νὰ ἴδωσι τί συνέβαινε, ἐξηκολούθουν πλέοντα πρὸς τὰ πρόσω, ὅτε δευτέρα βολὴ κατεσύτριψε τὸ πλοῖον τοῦ Γαβριήλ Τρεβιζάν, τὸ ὁποῖον ὅμως καὶ τοὶ εἰσδύοντες τοῦ ὕδα-

Φραντζῆς ὅμως καὶ τοὶ αὐτόπτης ἀντιράσκει εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐκθέσεως ταύτης, καὶ ἰδίως ὅτε λέγει ὅτι ἡ ἐφορὰ ἐγένετο οὐ μόνον κατὰ τοῦ στόλου ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς γεφύρας, τὴν ὅποιαν οἱ Τούρκοι πλοῖοις ἐξέυξαν ὑπὲρ τὸν Κεράτιον κόλπον· καὶ ὅμως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ν. Βαρβάρου, οἱ Τούρκοι κατεσκεύασαν τὴν γέφυραν ταύτην τὴν 19 Μαΐου. Ὅθεν εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ Φραντζῆς, γράψας τὴν ἐκθεσιν τοῦ συμβάντος τούτου πολλὰ ἔτη μετὰ ταῦτα, ἠπατήθη περὶ τὴν χρονολογίαν, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης συνάδει μετὰ τοῦ Ν. Βαρβάρου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι λέγει ὁ Φραντζῆς, οὗ τινος οὐδὲ μνείαν ποιεῖται ὁ Ν. Βάρβαρος ὅτι οἱ Τούρκοι ἀπεκεφάλισαν ἀντικρὺ τῆς πόλεως τοὺς κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην αἰμαλωτισθέντας ἐκείνους ἴσως οὔτινες κολυμβῶντες ἠθέλησαν νὰ δια-

Πλοῖον τῆς Ὁκεανίας.

τος, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν λιμένα καὶ διέσωσε τὸ πλῆρωμα. Τότε ἐνοήσαντες οἱ ἐν τοῖς λοιποῖς πλοίοις ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα ἀπέτυχεν ἀπεφάσισαν νὰ υποχωρήσωσι. Καὶ τὰ μὲν ἑλαφρὰ ἐπανῆλθον οὐδὲν παθόντα, τὰ δὲ ὅμως μεγάλα, τὰ δι' ἐρίου κεκαλυμμένα καὶ τούτου ἕνεκα βραδυποροῦντα, προσεβλήθησαν ὑπὸ 72 τουρκικῶν νηῶν. Ἡ μάχη διήρκεσε μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἐπὶ τέλους ὅμως κατέρωσαν νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ λιμένι. μεθ' ὃ ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Κατὰ τὸ ὑπολειπόμενον μέρος τῆς ἡμέρας οὐδὲν ἔξιον λόγου συνέβη (α).

Ἐνταῦθα λήγει ἡ ἐκθεσις τοῦ Ν. Βαρβάρου περὶ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου καὶ περὶ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ἰακώβου Κόκου. Ὁ

σωθῶσι, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀντεκδικούμενος ἐκέλευσε ν' ἀποκεφαλίσωσι 260 Τούρκους αἰχμαλώτους καὶ νὰ ἐμπήξωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων (α).

(Ἐπεται συνέχεια.)

ΔΥΟ ΠΛΟΙΑ.

Τὰ δύο παρατιθέμενα ξυλογράφημα παριστάνουσι δύο πλοῖα περιέρχον κατασκευῆς ἀνήκοντα εἰς τὸ πρῶτον ἀπώτατα τῆς Ἑλλάδος κειμένους.

(α) Χαλκοκονδ. σελ. 450. — Φραντζ. σελ. 256, 257. — Τεμάχιον ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορίας τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Ἀρσίου, μεταφρασθὲν καὶ δημοσιευθὲν ἐν τῷ XXI τόμῳ τῆς Histoire du Bas Empire, σελ. 318.

(α) Ν. Βάρβαρ. σελ. 30 — 33.

Πλοῖον Ἰνδικόν.

Καὶ τὸ μὲν ἐν, τὸ πολύκωπον, εἶναι Ἰνδικόν, χρησιμεύον κυρίως εἰς τὰς ἀγρίας φυλὰς αἰτίνες κατοι-
κῶσαι παρὰ τὸν Γάγγην πολεμοῦσιν ἀδικόπως
σχεδὸν πρὸς ἀλλήλας. Ἐπίμικτες καὶ ἐλαφρότατον,
ἐλαυνόμενον συνήθως ὑπὸ εἰκοσι μέχρις εἰκοσιπέντε
κωπηλατῶν οὔτινες εἶναι συγχρόνως καὶ στρατιῶ-

διεκόπη επίτηδες ὥς ἐπὶ τῆς γηραιᾶς μητρός, εὐρύσσης ἀγορῆς μακρὰς σινοπληλῆς. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατήλθον ἐπὶ τῆς θαλάσσης αἰσχὰ καὶ ἡ σιγή τῆς νυκτός.

Ἐγὼν ἤδη παρέλθει τὰ μεσάνυχτα ὅτε ἐξύπνησα, καὶ θέαμα ἐξαίρτης γοητείας ἀπεριγράπτου παρίστατο εἰς τοὺς ὄφθαλμούς μου! ὦ γῆλε μου, ἡ εὐὴ τῆς ὁποίας ἐθεώμην τὴν ὥραν ἐκείνην εἶναι ἐκ τῶν ὀλιγίστων ἐκείνων τῆς ἐπιγείου υπάρξεώς μου, αἵτινες ἀνῆκαν εἰς τὴν ψυχὴν μου ἐντυπώσεις ἀρεταίων.

Ἡ γέρων καὶ ἐκάθισα οἱ ραῦται ἐκωπηλάτουν σιωπηλῶς καὶ τὰ ἱστία ἐσάλευεν ἀνεπαίσθητος ἡ μελωδικὴ προὴ τῆς ἰουλιανῆς νυκτός.

Θεῖον τῷ ὄντι τὸ παράδειγμα! περιέφερον τὰ βλήματα πρὸς τὰς ἐκτάσεις τῆς θαλάσσης... ἐρμος βαθυτάτη, σιωπηλὴ, ὑποσταλνούσα καὶ ἀντανακλῶσα σιωπηλῶς τὸ σιωπηλὸν σέλιος τῆς μυριόφωτον λυγρίας τοῦ οὐραρίου πελάγους...

Ἐβόηζον τὰ βλήματα πρὸς τοὺς οὐρανούς. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦντο ὁδοὺς Θεοῦ καὶ πόλιν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀνήγγελλε τὸ στερέωμα! "Ὅτι δὲ ὑπερφυσικόν τι καὶ μυστηριώδες ἡ μαμαγευμένη ἐκείνη ἐξηρῶντο νῦν πρὸς τὰ ἡσυχάοντα πελάγη, τὸ ἐμαρτύρει τῆς ψυχῆς μου ἡ ἐκστασις. Δίδωσι ἐν ἑαυτῇ διάστημα χρόνου μὴ ἐφαίετο ὅτι ἀναισθητοῦν, ὅτι τὸ ἐλκὸν μέρος τοῦ ὄντος μου ἐμυθεῖτο, ὅτι ἡκούοντο, ὅτι μὴ ἡ ψυχὴ μου, ἀποστελοῦσα ὀλοκλήρον τὸ ἐγὼ ἀρεπετάτο, ἐξίστατο ὑπὸ ἀκαταλήπτου γοητείας, καὶ ὅλη ἔρωσ καὶ ὕμνος καὶ λατρεία διέβη τὰς φωτεινὰς τῶν ἀστέρων διόδους καὶ περιέπτατο καὶ περιέλειπε ὡς τὸ παιδίον τὸν πατέρα αὐτοῦ, τὸν πατέρα αὐτῆς τὸν οὐράριον!

Ἀγρῶ τῇ ἀληθείᾳ πόσον διήρκεσεν ἡ περιέργος αὐτῆς ὁλὼν τῶν ὀλικῶν αἰσθητηρίων μου ἀποράγκωσις, διότι ὅτε εἶδον ἐξαίρτης τὰς παραλίας τῆς Ἀνδρου, τότε μένον συνελθὼν εἰς ἐμῶν ἐνόμισα ὅτι ἐξήλθον ὡς ἀπὸ μακροῦ ὁρείου. Καὶ τῷ ὄντι, ἡμεῖς ἤδη πολὺ πλῆστον τῆς γῆς, καὶ ἡ ὅλη σκηνογραφία παρήλλαξεν ἐνθὺς καὶ ἐδῶ μὲν θεωροῦντο ἀπόκηρυτοι βράχοι χείρτες καθεύως πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐκεῖ δὲ κυματοπληγῆς σκόπελοι καὶ κοίλα ἄρτρα ἀπετέλουν δὲ ἀλλοκοτὰν τινα θόρυβον τὰ κύματα συνωθούμενα πρὸς τοὺς βράχους, καὶ ἀπελανθόμενα πρὸς τὰ ὀπίσω συνετάραττον τοσοῦτον καρεὺν δίκην τὸ σκάφος ἡμῶν, ὥστε πάντες οἱ ἀγαθοὶ συνεπιβάται ἐξόπνησαν. Παρατηρῶν τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ πλοῦ εἶδον τῆς Παρίας παρθέρου τὸ πρόσωπον φωταγωγοῦμενον ἀπὸ τῆς διούσης σελήνης τὸ σέλιος ὡς ἀπὸ ὁρείου ἴσως καὶ αὐτὴ ἀνακλῶσα καὶ τὰ περίε βλήματα ἡρώτα μετὰ τρεμύσεως φωτὸς τὸν παρακαθήμενον ναύτην τί ἄρα συνέβαινεν. Ἐκπλησίσμενος, ἀλλὰ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ μὲν περὶ τὴν ἐβδόμην τῆς πρώτης ὥραν ἠράξαμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως Ἀνδρου.

Γ'.

Μὴ ζῆται, γῆλε, παρ' ἐμοῦ ἐνταῦθα ἰδίαν περιγραφήν τῆς πόλεως, ἢ ὅπως ὑπὸ τῶν ἐρχομένων καλεῖται, τῆς Κάτω χώρας τῆς Ἀνδρου τῆς παραλήψεως ταύτης ὁ λόγος ἀπλούστατος. Ἡ καὶ αὐτὸ πόλις δὲν εἶναι εἰμὴ σωρὸς οἰκημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττω περιγῶν, κειμένων ἀτάκτως καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς διατάξεως ἐπὶ τῆς βάρχεις λόγου τείροντος ἐν εἴδει ἀκρωτηρίου πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπολήγοντος εἰς μακρὰν χερσόνησον, ἐν ᾗ ἡ ἰστανταὶ ἐρείπια γρουρίου τῶν Σταυροφωκιδῶν ἢ Βερετικῶν χρόνων. Πρὸς τοῖς πάντες ἐκ τῆς γεωγραφίας γινώσκουσιν ὅτι ἡ πόλις αὕτη περιέχει περὶ τὰς 250 οἰκίας.

Ἀλλ' ἡ πόλις αὕτη ἐπέστυεν, ὡς γνωστὸν, πρὸ τῶν ἐτῶν ἀξιοσημειωτῶν ἀριθμῶν οὐ μόνον ἑμμενῶν ἀλλὰ καὶ ἀλλοδαπῶν συρρέοντων εἰς τὸ αὐτόθι Ὀργανοτροφεῖον, ἐν ᾗ ἐδίδασκεν ὁ Θεόφιλος Καίτης. Αἱ παραδόσεις τοῦ διδασκάλου τοῦτον ἐφημίζοντο τότε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐλευθερίας Ἑλλάδος, καὶ Γερμανὸς τις περιηγητὴς ἐγκωμιάζων αὐτὰς ἀπεγράφη ὡς ἐλέγετο, ὅτι ἀρεμύνησεν τὰς ἀκρόσεις τῆς Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας. Μαθητὴς τὸτε εἰς τὸ ἐν Ἐρμουπόλει Γυμνάσιον, καὶ καὶ ἡμέραν ἀκούων τὴν γῆμιν τῆς ἐν Ἀνδρῶ σχολῆς, ἐν τῇ ρεαλιστῇ μου ζωγράφῃ ἐξήλθον τοὺς ἀκροαμένους τὰ μαθήματα τοιοῦτον διδασκάλου.

Ἀποβὰς εἰς τὴν πόλιν ἐξερίσθην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ αὐτοῦ εἰρηνοδίκου Ι. Α. ἀρχαίου φίλου μου ἐκ Μυκόνου. Παρ' αὐτῷ συνεδεσα μετ' οὐ πολὺ γνωρίμων, προβάσαν μέχρι φίλης ἀκολούθως, μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κ. ἐκπληροῦντος ὅτε μὲν γραμματέως, ὅτε δὲ δικηγόρου καθήκοντα ἐν τῷ εἰρηνοδικεῖν. Γινώσκων δὲ ὅτι ὁ Θεόφιλος Καίτης κατόκει ἐντὸς τοῦ Ὀργανοτροφεῖου καὶ πρόθυμος ἐδέχετο τοὺς βουλευμένους τὰ τὸν ἐπισκέπταται, ἐξέγρασα τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νῦν ἰδὼ τὸ κατάστημα τοῦτο καὶ νῦν ἐπισκεφθὼν τὸν διδάσκαλον, περὶ οὗ ἐγγράφοιο εἰσέτι καὶ διεδίδοντο τοσαῦτα ἀντίθετα καὶ ἀντιφατικά.

Τὴν ἐπιούσαν λοιπὸν Κυριακὴν (15 Ἰουλίου) συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κ. ἐπορεύθην εἰς τὸ Ὀργανοτροφεῖον, κείμενον, ὡς γνωστὸν, ἐπὶ λόφου, πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως, καὶ παρὰ ὅθον περικυκλούμενον ἀπὸ τῆς θέας τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῶν λαμύρων κομῶν. Εἰσελθὼν εἰς τὸ κατάστημα εὐρέθην ἐν μέσῳ αἰθούσης ἐπιμήκουσ, κεχωρισμένης ἐκατέρωθεν εἰς δέκα ἴσας καὶ ἀντιστοιχοῦς κατατομὰς. Ἐκαστὴ δὲ τούτων ὑποδιερίσσειτο εἰς ὅκτω ἀλλὰ περιεχούσας ὀγδοήκοντα θαλάμους, ὡς ἕκαστος ἔφερε τὰ ἀναγκαῖα ἐπιπλα πρὸς κατοικίαν ἐνδὸς μαθητοῦ. Διάδρομος δὲ πλατὺς, εὐάερος καὶ περιφωτός διέβη τὴν μακρὰν ταύτην αἰθουσαν, εἰς ἣν συνδιήκοντο καὶ συνεσπούδαζον πρὸ πέρτε ἐναντῶν ὀγδοήκοντα ρεαλιστοί. Ἡ αἰθουσα αὕτη ἦτο ἐρμος.

Προβὰς ἐπὶ τὰ πρόσω παρατήρησα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ διαδρόμου καθήμενον ἐπὶ ξυλίνῃς ἔδρας γέροντα στηριζόμενον ἐπὶ βακτηρίας καὶ κύπτοντα ἐπὶ βιβλίῳ. Ὁ γέρον οὗτος ἦν ὁ ὀγδοήκοντος Σωφρόνιος, θεῖος τοῦ Θεοφίλου. Οὗτος ἀνέγειρας τὴν κεφαλὴν καὶ ἰδὼν ἡμᾶς προσερχομένους προσέβη εἰς ὑπάντησιν, καὶ ἔτειρε τὴν τρέμουσαν δεξιάν. Καὶ ἀποτεινὰς λόγους εὐπροσηγόνους προσέφερε ἔξλινα θραῖα, καὶ ἀπεχώρησε διὰ παρακειμένης θύρας ἵνα εἰδοποιήσῃ τὸν ἀρεφὸν περὶ τῆς ἐπισκέψεως ἡμῶν.

Μετ' ὀλίγον ἠρόχθη ἐκ ρέου ἡ θύρα, ἠκούσθη βῆμα ἀργόν, καὶ ταυτοχρόνως ἐβάρη γέρον μυχροῦ ἀναστήματος, περιγῶν τὴν περιβολήν, τὴν κεφαλὴν γαλαχρὸς καὶ λευκός, τὸν πώγωνα πολικός, τοὺς ὄφθαλμοὺς ζωηρὸς καὶ γαυδρὸς, τὸ μείδιμα γλυκὺς καὶ τὴν προσελαινὰν εὐπροσηγόνος. Ὁ γέρον οὗτος ἦν ὁ Θεόφιλος Καίτης. Δειλὸς τὴν συμπεριφορὰν, ἱλαρὸς καὶ προσηγὺς τὸ ἦθος, ἐρεθίσθη καὶ τὸν ἐλάχιστον τῶν μαθητῶν, ὅς οἱ ἦμην τότε, καὶ ἐξήλειψε τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ξένου ἀπόστασιν.

Μετὰ μιᾶς περιπτῶν ὥρας ποικίλῃ συνδιάλειξιν εἰς ἣν παρενέσχοντο καὶ δύο ἕτεροι γῶνιμοι ἐλθόντες μεθ' ἡμᾶς, μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν ὀργανοθήκην, ἥτις ὡς καὶ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ὀρεῖται εἰς τὰς συνδρομὰς τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὀμογενῶν, ὡς ἐκεῖνος συνέλεγε ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ πατρίδι τῆς ἀρχαίας σοφίας. Ἡ ὀργανοθήκη αὕτη, ἡ τὸ πρῶτον μορφωθείσα ἐν Ἑλλάδι, κατεῖχεν εὐρύχωρον θάλαμον, καὶ πρὸς τὰ ἄνω αὐτοῦ ἔκειτο ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Θεοφίλου. Καὶ εἰς μὲν τὴν βιβλιοθήκην δὲν ἀνέβην, ἀλλὰ τῆς ὀργανοθήκης διευσθετημένης ἐν μεγίστῃ τάξει, καθαριότητι καὶ ἀρμονίᾳ ἡ μετὰ τοιοῦτον ὁδηγοῦ ἐπίσκεψις δὲν ἦτο ἀπλῆς περιεργείας ἐκπληρώσεως. Τῷ ὄντι, μὲν ἀπηνθύνετο πρὸς αὐτὸν ἡ ἐρώτησις περὶ τῆς χρήσεως τούτου ἡ ἐκείνου τοῦ ὀργάνου, καὶ πρόθυμος ἀπεκρίνετο ἐν λεπτομερείᾳ. Μετὰ τοσαύτης δὲ εὐχερείας, ἀπλότητος καὶ ἀκριβείας ἐξέτετε τὴν χρῆσιν τῶν περιγράμτων, ὥστε καὶ ὁ ἀδαέστερος περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμης ἠδύνατο ἀκόπως καὶ ἐννοήσῃ, διότι ὁ γηραιὸς διδάσκαλος, ἐφαίετο οὐ μόνον κάτοχος τῆς ἐπιστήμης, ἐν ᾗ κατέτρεψε μέγιστον μέρος τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρεισιμύνης ὑπὸ τῆς φύσεως μετὰ τὸ σπάνιον δῶρον τοῦ ἐκθέτειν εὐκρινῶς τὰς ιδέας αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ὀργανοθήκης, ἠρόχθη θύρα δι' ἧς εἰσῆλθον εἰς τὴν αἰθουσαν τῶν παραδόσεων ἦτο δὲ σκοτεινὴ, σιωπηλὴ καὶ ἐγκαταλειμμένη, καὶ ὡς ἀναχωρητὴς ἔλιν ἐκεῖνος, ὅς τις εἰμὴ ἐδόξαζε κετὰ καὶ παράβολα, τὰ μέγιστα ἠθέλει ὠφελῆσαι τὴν πατρίδα.

Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐπισκέψιν, διαρχέσασαν ὑπὲρ τὰς τέσσαρας ὥρας, ἐπαρήλθον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φίλου Ι. Α. μετὰ τῆς οἰκογενείας

τοῦ ὁποίου ἐπέρασα τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας. Μετὰ δὲ τὸν δείπνον ἐξήλθον ἀμφότεροι εἰς περίπατον, καὶ ἀνεμνήσθημεν τὰς ἀρχαίας ἡμέρας, καθ' ἃς διήγον ὑπὸ τῆς φιλόξενης στέγης τοῦ ὁ ἐπισκέφθη τὴν Μύκονον καὶ τὴν Ἀῆλον.

— Καὶ πῶς, ἠρώτησα, γῆλε Α. * * πῶς ἀπεγείσεις τὰ παραιτηθῆς τοῦ ἐν Μυκόνῳ εἰρηνοδίκου καὶ μεταβῆς εἰς τὴν Ἀνδρον; Μήπως διέταχθης ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου νὰ μετατεθῇς ἐνταῦθα καὶ ἐκὼν ἄκωρ νὰ στερηθῇς τὴν ἡσυχον διαμονὴν τὸς πατρώας ρήσου;

— Ἡ Κυβέρνησις δὲν με διέταξεν, ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ἡ προερχομένη ἐκ τῶν ἀσθενεστάτων πόρων τῆς ἐν Μυκόνῳ θέσεώς μου. Ἡ ρῆσός μας, ὡς ἐνθυμῆσαι, ἔνεκα τῆς βραχείας περιμέτρου καὶ τῆς ὀλιγότητος τῶν προόδων τῆς ἐδίδαξεν ἐνῶπις τοὺς κατοίκους τῆς νῦν πόλεως. Ὅθεν μέγιστον μέρος ζωῆς εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅθεν μέγιστον μέρος τῶν συμπολιτῶν μου ἐδόθη εἰς τὴν νηπιλλίαν, καὶ διατελεῖ ταξιδεύων καὶ ἐμπορευόμενος εἰς τὰς ἀπείρους τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας. Ἐκ τῆς συνεχὲς ἀπουσίας τῶν ἀνδρῶν ἔπεται ὅτι ὁ σταθερὸς πληθυσμὸς τῆς μικρᾶς πόλεώς μας εἶναι αἱ γυναῖκες ἀλλὰ τῶν γυναικῶν αἱ ὑποθέσεις καὶ αἱ διεξιζόμεναι τελειόων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς τῶν οἰκῶν ἢ εἰς τὰ κατώγια τῶν θυρῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν γυναικῶν τῆς γειτονείας. Ἡ μεσολάβησις τοῦ εἰρηνοδίκου ἀποβαίνει περιττὴ, αὐτὸς δὲ μὴ εὐρίσχω ἀγοραστὰς τοῦ χαρτοσήμου, ὅσοι χρῆναι νὰ δοκίμῃ τὸν εὐτελέστατον μισοχρεῶνται νὰ δοκίμῃ τὸν εὐτελέστατον μισοχρεῶνται, καὶ νὰ μὴ εὐρίσχω ἀναπαντικὸν τὸν βίον ἐν μέσῳ τοιοῦτων φιλησυχῶν κατοίκων.

— Καὶ ἡ Ἀνδρὸς λοιπὸν, ἐπέφερα μειδιῶν, εἶναι ἐνδιαθετωτέρα εἰς τὴν καταρτίωσιν τοῦ χαρτοσήμου;

— Ὡ! κατὰ τοῦτο δὲν παραποροῦμαι. — Συμπεραίνεις λοιπὸν, εἶπον, ὅτι οἱ Ἀνδριοὶ δὲν εἶναι φίλοι τῆς εἰρήνης;

— Τοιαύτην μομφήν, γῆλε μου, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ προσάψω εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν καλῶν Ἀνδριῶν, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὗτοι συνηθίζουσι πλεονέκτεον εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖν ἢ οἱ κάτοικοι τῆς πρωτεύουσας τοῦ βασιλείου εἰς τὰ κατεργεῖα.

— Περίεργος σύγκρισις! ὁμολογεῖς λοιπὸν, Κύριε Α. **, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς τῆς πρὸς Κέρειον ἀγθρον ἄβανον εἰς τὴν βάραν τῆς Θεμίδος;

— Ἀν' ἑξῆς περιεργεῖαι, γῆλε γοιτητῇ τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Παρεπιστημίου, εἰσελθε αὐτοὺς εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ εἰρηνοδικείου, ἵνα λάβῃς ἰδέαν τινα περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἔξεων τῶν ῥησιωτῶν τούτων. Ἐν τούτοις, σημείωσα ὅτι μετὰ τὸν ὠφελίμον ἐργασίαν ὅχι τόσον τὸ πλεόνος τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων, ὅσον ἡ ἐκτασις τῆς διαρκείας αὐτῶν.

— Τί ἐννοεῖς;

— Ἐννοῶ, ἀπήντησεν ὁ φίλος μου εἰρηνοδίκης.

νης. διὰ τὰ ἀρχαῖα τοῦ εἰρηνοδικείου Ἄνδρον δύνανται νὰ χορηγήσωσι ἄνθρωπον ὅλην εἰς τὸν θέλοντα νὰ σπουδάσῃ τὴν ιστορίαν τῶν Ἀνδρίων ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Λαὸς ζήσας ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας δουλείας καὶ ἀμαθείας, ἀποκτᾷ δυνατὴν ἐλευθερίαν, καὶ ταῦτα ἡ ἕξις μεταμορφώνει βαθμὴν εἰς ἡθὴ καὶ ἔθνη καὶ συστήματα τοπικά.

— Ἀς ὁμολογήσωμεν ὁμῶς, φίλε, ὅτι ὅλα ταῦτα θέλουν εἰς αὐτοὺς τοῦ χρόνου, καὶ τῆς παιδείας συμπεροδεδωμένης μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

— Ἡ παιδεία θέλει ἀναμφιβόλως μεταμορφώσει πολλὰ πράγματα, καὶ ἐξημερώσει τὰ ἡθὴ ἐκτραχυνθέντα ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα. ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ παρέλθῃ οὐκ ὀλίγος χρόνος. ἐννοούμεν εἰς τὰς νήσους ὅτι ὁ χρόνος δὲν περᾷ εὐκόλῃ, καὶ εἰς τὴν πορείαν τοῦ πολιτισμοῦ παρεμπιπτοντοὶ κατὰ δυστυχίαν ὀλέθρια ἐμπόδια, ὀλεθριώτερα ἔχοντα τὰ ἀποτελέσματα. Ἰδοὺ παράδειγμα πρόσφατον! Ἰδοὺ τὸ περίφημον τοῦτο σχολεῖον! εἶπε δακτυλοδεικτῶν τὸ Ὀρφανοτροφεῖον, ὑπῆρχε τὸ μόνον ἐκκαλλιπύσμα τῆς νήσου, ἔστια ἐξ ἧς ἠλπίετο νὰ ἐξελεσθῇ γῶτα πρὸς ὄψελος οὐ μόνον τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. ἀλλὰ...

— Τί ἀλλὰ, φίλε μου; εἶπον βλέπων αὐτὸν σιωπῶντα. εἰπέ μοι τὴν ιδέαν σου ἐλευθέρως.

— Δὲν ἤξερω καὶ ἐγὼ τί νὰ εἰπῶ, ἀπεκρίθη δισταῖων. Ἠκούσθη ὅτι ἐξωτερικὴ γραδουργία συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κλείσῃ τὰς θύρας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος. Δεδύσθω ἀλλὰ... κινδυνεύω νὰ πιστεύω ὅτι... (νὰ σὲ εἰπῶ ὁρθὰ κοπτὰ τὴν μικρὰν ιδέαν μου;) μεγάλον μέρος τοῦ κοινωνικοῦ τοῦτου δυστυχήματος ὑπῆρξεν αἷτιος...

— Ποῦτος;

— Αὐτὸς ὁ διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ Θεόφιλος!

— Δὲν σὲ καταλαμβάνω.

— Ἐτρεχε πολὺ, ἐπέφερεν ὁ δικαστὴς ἀκράτητος ἐνθουσιασμός τὸν ὤθησε πέραν τοῦ δέοντος. Μὴ δὲν ἄγαν, ἔλεγον οἱ πρόγονοί μας. Ἐτρεχε πανταχόθεν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς μὴ ἐλευθερίας Ἑλλάδος εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο ἡ νεολαία διψῶσα γράμματα, γράμματα ἑλληνικά, καὶ ἀπὶ γράμμάτων ἐποτίζετο μεταφυσικὰς ιδέας. Πλὴν τοῦτου ὁ ἐυλογημένος διδάσκαλος, ἀκούρατος, ἀδάμαστος ἔσπευδε νὰ μεταδώσῃ ὀλέκην τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων τοῦ ἔντος μιᾶς τριετίας εἰς μεγάλας, αἰτίαις ἐγγειώοντο τρεῖς τοῦλάχιστον ἡρὰ τὸν καταλάβωσι. Τοῦτο, κατ' ἐμὴν ιδέαν, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων σφαλμάτων τοῦ Θεοφίλου, σφάλμα ὅπερ ἐξημῶσεν οὐσιωδῶς τὴν νεολαίαν, παρεθέτα μέγα κώλυμα εἰς τὴν πρόδον τῆς διδασκαλίας, ἐβλάψεν αὐτὸν... ἔβριψε μέγα σκάνδαλον εἰς τὴν νεοσύστατον κοινωσίαν, καὶ τὸ πάντων λυπηρότερον,

ἡ πατρίς, φίλε μου, ἐστερήθη ἓνα τῶν ἀρίστων διδασκάλων τῆς!

— Ἀλλ' ἤξευρες ἀκριβῶς νὰ μὲ εἴπῃς τὸ εἶδος τοῦ σκανδάλου τὸ ὁποῖον εἶπες ὅτι ὁ Θεόφιλος ἔβριψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα; Εἶμαι περίεργος νὰ τὸ μάθω παρὰ σοῦ, ἄνδρες φιλοπάτριδος καὶ ἀνεξαρτήτου τὸν χαρακτήρα.

— Ἀλλοτε ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦτου. ἀς ἀφήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος τοῦτου εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν θέλωμεν εἶσθαι ἴσως ἱκανοὶ νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ πλησίον τὰς δοξασίας τοῦ διδασκάλου. πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ λέγονται, ἀλλ' ἐκ τῶν λεγομένων καὶ ἀδομένων ιδέων ἀκριβῆ δὲν ἐμόρφωσα. Ἀλλως μὲ φαίνεται περίεργον διὰ τὴν αὐτὸς ὁ ἴδιος Θεόφιλος, εἴτε πρὸς ἀπολογία του δι' ὅσα τὸν κατηγοροῦσιν, εἴτε πρὸς στήριξιν τῶν φρονημάτων του, δὲν ἐκδίδει διὰ τοῦ τύπου οὐδὲν σύγγραμμά του.

— Καὶ εἰς ἐμὲ φαίνεται περίεργον...

Τὸν διάλογον τοῦτον διέκοψεν ἡ ἐμφάνισις ἀνδρὸς μορφῆς γηραιάς, φερῶντος μεταξωτὸν ἄρτερι καὶ τζουμπέ, ἔχοντος μέλαν περίδεμα εἰς τὸ φέσιον καὶ καθήμενον σοβαρῶς ἐπὶ ἡμιδρον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἂν οὐ μᾶς ἐχαιρέτισε φιλοφρόνως, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ συντρόφου μου εἰδήσεις περὶ τινος δικαστικῆς ὑποθέσεως, ἐξηκολούθησε τὴν ὁδὸν του.

— Ὁ ἡγιασμένος οὗτος, εἶπον εἰς τὸν εἰρηνοδίκην μετὰ τὴν ἀναγνώσιν τοῦ κυρίου τοῦτου, μὲν θυμίζει τοὺς παλαιούς τσελεμπίδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστινες παρεδέχθησαν ἐπὶ τέλους τὸν εὐρωπαϊκὸν ἡγιασμόν, ἀλλὰ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς ἐβόλαξαν καὶ φυλάττουσιν εἰσὶν τὸν βαρβαρόνυμον τίτλον τσελεμπίδες. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ Ἄνδρος ἔχει τοὺς τσελεμπίδας τῆς.

— Ἡ Ἄνδρος ἔχει τοὺς ἄρχοντας τῆς, ἀναλογούντας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττω μὲ τοὺς οἰκοκυραίους ἢ προὔχοντας πολλῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ μὲ τοὺς προεστώτας (Κοζαβάσιδες) τῆς Πελοποννήσου.

— Ἀποτελοῦσι λοιπὸν οἱ ἄρχοντες τῆς Ἄνδρου τὴν μᾶλλον προοδευτικὴν μερίδα τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τοῦλάχιστον σήμερον;

— Οἱ ἄρχοντες οὗτοι, ἀπεκρίθη ὁ φίλος εἰρηνοδίκης θέλων νὰ δώσῃ τὴν καλὴν ἐκτίμησιν, σημασία εἰς τὴν λέξιν προοδευτικοί, εἶναι πιστοὶ τηρεῖται τῶν ἀρχαίων ἔθμων, φιλόξενοι τὰ μέγιστα καὶ περιποιητικοὶ πρὸς τοὺς μετ' αὐτῶν σχετιζομένους. Λέγονται τὴν κολακείαν χωρὶς ἄγαπᾶν τοὺς κώλακας, ἐτασολοῦνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν τῶν καὶ εἰς τὰς δίκας τῶν. Οἱ διακλιθεῖς τούτων καταβαίνουσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

— Ἐλημμόνησες, φίλε μου, εἶπον, μίαν ἀρχὴν τῶν!

— Ποῖαν;

— Τὴν πρὸς τὴν πατριὸν θρησκείαν εὐλάβειαν τῶν.

— Συμπεραίνεις βέβαια τοῦτο, εἶπερ ὁ εἰρηνοδίκης, ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πολυαριθμῶν μοναστηρίων τῆς νήσου, τινὰ τῶν ὁποίων ἡ Κυβέρνησις, καλῶς ποιήσασα, κατήργησε. Τὰ μοναστήρια ταῦτα κατέκοντο κατὰ μέγιστον μέρος καλόγηροι ἢ καλόγηραι δευτερότοκοι. Τὸ ὀλέθριον τοῦτο σύστημα τῆς πρωτοτοκίας, καταστρεπτικὸν οὐ μόνον τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος ἔφερε καὶ ἐδῶ τὰς βλαβερὰς συνεπείας του. Ἐκ τούτου προήλθεν ὁ πολλαπλασιασμός τῶν καλόγηρων καὶ καλόγηραιων. Ἐνεκα τούτου πολυάριθμα σκάνδαλα διετάραξαν τὴν εἰρήνην τῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐμάραν τὰ εὐγενέστερα αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, καὶ ἔνεκα τούτου, φίλε μου, αἱ δευτερότοκοι θυγατέρες ἀπεχαιρέτων μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων τὰς πατρικὰς στέγας, καὶ περιήλθον εἰς τὴν πόλιν ὡς ὑπηρετίδες εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἀθηναίων, τῆς Σμύρνης καὶ πρὸ πάντων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν διάλογον τοῦτον περίεργον ἤμα καὶ χρίσιμον εἰς ἐμὲ τὸν κατὰ πρότον ἐπισκεπτόμενον τὴν Ἄνδρον, διέκοψεν ἡ παρουσία τοῦ συνοδευσατός με φίλου εἰς τὴν προῖτην ἐπίσκεψιν. Μετὰ δὲ ἡμίσειας ὥρας περίπατον εἰς τὸ παράλιον, ἐπανήλθον περὶ λύχνων ἄφας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ εἰρηνοδίκου.

(Ἐπεται συνέχεια.)

X. A. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΟΣΦΡΑΝΤΙΚΗ. Τὰ ἐξῆς ἐρασιζόμεθα ἐξ ἐπιστολῆς φίλου κατοικοῦντος μακρὰν τῆς Ἑλλάδος. «Οὐδεὶς ἀρνείται ὅτι ὁ παρὼν αἰὼν εἶναι αἰὼν θαυμάτων· διότι οὐ μόνον ἐτελειοποίησε τὰς ὑπαρχούσας τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ νέας ἐφευρέσεις προσέθετο εἰς ταύτας. Ἀπορίας δὲ ἄξιον εἶναι πῶς δὲν ἐτελειοποίησε καὶ τὴν ὄσφρανσιν. Αἱ ὠραῖαι καλούμεναι τέχνηαι σκοπὸν ἔχουσι τὴν τέρψιν τῆς ψυχῆς διὰ τῶν αἰσθητηρίων· ἡ μουσικὴ, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἡ ζωγραφία ἢ ἡ γλυπτικὴ, καθιδύνουσι μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς τὴν ἀκοὴν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ ἡδονὴ ὅμως μετοχετεύεται δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν, διεγείρει ἀναμνήσεις καὶ ἐξάπτει ποικίλλα καὶ ζωρὰ αἰσθήματα.

» Διὰ τί λοιπὸν δὲν ἐγένετο φροντίς νὰ κατα-

σταθῶσιν ἐπίσης χρήσιμοι καὶ αἱ ἄλλαι αἰσθήσεις; καὶ μὲν ὡς πρὸς τὴν γεῦσιν ἐγένοντο τινες προσπάθειαι, καὶ ἤξευρομεν ὅτι ἡ μαγειρικὴ ἐξῆψε προνομίους τινὰς φαντασίας· καὶ ἡ ἀφὴ δὲ αὐτὴ δὲν ἔμεινε πάντῃ παρημελημένη. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκα δὲν ἐσκέφθη ποτέ τις καὶ διὰ τὴν μύτιν; Μήπως καὶ αὐτὴ δὲν ἔχει ἐκ φύσεως τὴν ἱκανότητα τοῦ ν' ἀντιλαμβάνεται εὐαρέστων ἢ δυσαρέστων ἐντυπώσεων, καὶ δι' αὐτῶν νὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὴν ψυχὴν παντός εἶδους αἰσθήματα; Ἡ μύτις, ὄργανον εὐγενές, λεπτόν, εὐερέθιστον, ἀπορροφᾷ καὶ διακρίνει καὶ τὰς πλέον ἀνεπαίσθητους ὀσμές.

» Καὶ ὁμιλῶν περὶ διαβρύθμισις τῶν κατὰ τὴν μύτιν ἢ περὶ ὀσφραντικῆς, δὲν ἐννοῶ τὴν τέχνην τῶν μυρεψῶν· αὐτὴ εἶναι ὅλως βάνανος, ὡς ἡ τῶν βαφείων ἢ τῶν ὀργανοποιῶν· ἀλλὰ περὶ ἐπιστήμης ἴσης πρὸς τὰς ἄλλας, ἀξίας νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀξιολόγων ἐφευρέσεων τοῦ νοῦς, καὶ ἰδίον σκοπὸν ἔχούσης τὴν τελειοποίησιν τῶν ἀπολαύσεων τῆς ῥινός. Ἰδοὺ ιδέα νέας, γόνιμος καὶ εὐγενής, ἧς τινος ἐγὼ αἶμαι πατὴρ, καὶ τὴν ὁποῖαν παρακαλῶ νὰ υποβάλῃς εἰς τὴν μετ' ὀλίγον συγκροτησομένην αὐτῶς Ἀκαδημίαν. Ἰδοὺ δὲ ἐν ὀλίγοις πῶς νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συσχεθῶσιν οἱ ὑμέτεροι σοφοὶ περὶ τοῦτου.

» Νὰ μελετήσωσι τὰς διαφορὰς τῶν ὀσμών, ὅπως ἐμελετήθησαν αἱ διαφοραὶ τῶν ᾄχων, καὶ ἀφοῦ γείνηται δοκιμὴ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποῖαν ἐκάστη ὀσμὴ προξενεῖ εἰς τὸ ὀσφραντικὸν ὄργανον, νὰ ὀρίσθωσιν αὐταὶ κατὰ τάξιν λογικὴν καὶ μεθοδικὴν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀποτελέσωσι σύστημα ὁμῶς πρὸς ἐκείνα τὰ ὁποῖα θέλουν τὴν ὄσφρανσιν καὶ τὴν ἀκοὴν ἡμῶν. Καὶ τότε, καθὼς ὅσκις τελεῖται τις ἑορτὴ συγκροτοῦνται μουσικαὶ συμφωνίαι ἢ παριστάνονται θεάματα, οὕτω νὰ προστεθῇ εἰς τὰς δύο ταύτας τέρψεις καὶ τρίτη ἄλλη, ἡ τῆς ῥινός. τὰς δύο ταύτας τέρψεις καὶ τρίτη ἄλλη, ἡ τῆς ῥινός. τὰς δύο ταύτας τέρψεις καὶ τρίτη ἄλλη, ἡ τῆς ῥινός.

» Πρὸς τοῦτο φρονῶ καὶ ἄλλο τι ἀναγκαῖον· πρῶτον μὲν νὰ συστήθῃ μουσεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ν' ἀποτεθῶσι ῥίνας διαφόρου κατασκευῆς καὶ ἐκτάσεως, νὰ μελετῶσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ σοφοὶ οἱ μέλλοντες ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς μυτικῆς ἐπιστήμης· δεύτερον δὲ νὰ προκηρυχθῇ δημοσίῳ διαγωνισμοὶ ἐπὶ ῥινικῶν θεμάτων τὰ ὁποῖα θέλει ὀρίσει ἡ ἀκαδημία, καὶ τρίτον νὰ βραβεύωνται οἱ μάλιστα εὐδοκίμουσιν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεμάτων τούτων.

» Ἐκ τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης θέλει προκύψῃ καὶ ἄλλο καλόν· ὅσκις περ εἰπεῖν εὐρισκόμενοι βαρυνόμεθα τὴν μουσικὴν ἐσπερινὴν συναναστροφὴν βαρυνόμεθα τὴν μουσικὴν, ἢ τὸν χορὸν, ἢ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν λευκωμάτων, θελομεν ἔχει νέον καὶ εὐχάριστον τρόπον ἀνακουφίσεως τῶν ποδῶν, τῶν ὠτων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ τῶν ἀπολαύσεων τῆς ῥινός.

» Τοιοῦτοι ἐν γένει οἱ λόγοι οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν ιδέαν μου· εἰς τοὺς συγκροτήσαντας δὲ τὴν ὁμετέραν ἀκαδημίαν ἀπόκειται νὰ ἐξετάσωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ συναρμολογήσωσι τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον προτείνω.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ.

—οο—

Ἀναγγέλλομεν μετὰ θλίψεως τὸν ἄωρον θάνατον τοῦ ἀντισαγγελίως τῶν Ἑρετῶν Κ. Ι. Καλογεροπούλου, οὐ μόνον διότι πρὸς τὴν Θέμιδα ἐλάτρευε καὶ τὰς Μούσας, ἀλλὰ καὶ διότι ὑπῆρξεν υἱὸς πατρὸς ὑπερησπέντος ἐντίμως καὶ ἀξίως τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καὶ σήμερον ἐτι συνερχομένους μετὰ ζήλου ἐν τῇ Γερουσίᾳ εἰς τὴν πρόδον τῆς πατρίδος. Δημοσιεύοντες δὲ καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ὑποίας ἀπήγγειλεν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγ. Εὐφρηνῆς ὁ γνωστὸς εἰς τὸ Πανελλήνιον Κ. Γ. Τερτσέτης, ἐκφράζομεν τὴν βεβαίαν ἡμῶν λύπην ὅτι μόνον τὴν ἐλαχίστην ταύτην παραμυθίαν δύναμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν χήραν καὶ τὰ ὄρφανὰ τὰ ὑποία ὁ μακαρίτης κατέλειπε εἰς ἄκραν ἐνδύειαν.

Εἶναι δεκαπέντε τόσαις ἡμέραις, ἂν δὲν σφάλω, τρεῖς φίλοι ἀπαντήθημεν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἑρμοῦ μετὰ τὸν νῦν μακαρίτην Ἰωάννην Καλογεροπούλου· ἐκινδύνευσαν ν' ἀποθάνω, μὰς εἶπε, καὶ δὲν ἤλθετε νὰ με ἰδῆτε. Ἰδοῦ, φίλτατε Ἰωάννη, ὅχι τρεῖς, τέσσαρες, πολυάριθμοι φίλοι ἤλθομεν σήμερον νὰ σὲ ἐπισκευθῶμεν, νὰ σὲ ἀποχαιρετήσωμεν, ὅλοι αὐτοὶ εἶναι φίλοι σου· ἡ χλωμὴ ὄψις τῶν περιεστώτων μαρτυροῦσι πόσον σὲ ἀγαποῦμεν, πόσον σὲ λυποῦμεθα, πῶς ἂν ἦτον δυνατόν μετὰ τὰ δάκρυά μας θὰ σοῦ δίδαμεν ζωὴν καὶ υἰεῖαν, νὰ ἔλθωμεν νὰ σὲ χαιρετήσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν σου, εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς οἰκογενείας σου, ὅχι εἰς τὸν ναὸν τοῦ γιγίστου· ἐπεὶ δὲ ἡ νεκρά σου ἡλικία ἀπόκλειε διὰ πολὺ ἀκόμη τὴν ἀρμοδιότητα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θανάτου. Ἐχάσαμεν τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς σου, σὲ ἀποχαιρετοῦμεν νεκρόν· ἐπερίσσευσε, ὡς γνωστόν, ἐδουτέρωσε, ἐχειροτέρωσε ἡ ἀσθένειά σου. Θεραπεῖα ἰατρῶν, προσπάθεια, πρόνοια σεβαστοῦ γονεῶς, συζύγου, τέκνων, ἀδελφῶν δὲν ἠμέρωσαν, δὲν ἐδίωξαν τὸ ἄφαντον βέλος τοῦ θανάτου.

Ὀλίγα λόγια θὰ σὰς εἰπῶ πρὸς ἔπαινον τοῦ φίλου νεκροῦ, θὰ αὐξήσουν τὸν πόνον μας· ἀλλὰ εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἀκμὴν τῆς λήπης μας, ἐλπίζω θὰ ἰδῶμεν καὶ ὥς παρηγορίας. Οὐδεὶς ἀρμολιότερός μου νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ προκειμένου νεκροῦ. Εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Αἰγίνης εἰς τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν τὸν εἶδα φιλομαθέστατον, ἔπειτα εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων, καὶ τέλος εἰς τὰ Παρίσια, κατὰ τὸ ἔτος 1837 καὶ 38, τὸν εὗρεπα νυκτερινόν, ἀκονον, εἰς τὴν μελέτην τῶν νομικῶν παραδόσεων τῆς σχολῆς τοῦ Δικαίου· ἐξῆ μῆνας εἰς τὰ Παρίσια ἐσυχάζομεν εἰς ἓνα δωμάτιον.

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὴν σπουδὴν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων καὶ ἤλθεν εἰς τὰ πατρία ἀφιερῶν εἰς τὸ δικηγορικὸν ἔργον· ἡ πατρίς καὶ ἡ βασιλεῖα ἔπειτα τὸν ἐτίμησαν μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισαγγελίως, εἰσαγγελίως τῶν Πρωτοδικῶν, ἀκόλουθως καὶ μετὰ τὴν ἀντισαγγελίαν τῶν ἐφεσίων Νεωπλίας καὶ Ἀθηνῶν. Ἡ πρώτη του ἀνατροπὴ, ὡς ἡκούσατε, στρατιωτικὴ, τοῦ ἐδίδε θάρρος καὶ ἀνδρικότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν καθηκόντων του. Ἡ ἐκλεκτὴ του παιδεία, ἡ εὐγενὴς ἀνατροφή του ἀπὸ σεβασμίων μητέρα, γενναῖον φι-

λοπράτιδα πατέρα, εἶχαν μορφώσει τὸ ἦθος του δίκαιον, εὐγενές, μετριοπαθές· ἦτον ὁ μακαρίτης μία ἀρχὴ εὐτυχισμένη, τύπος ἐπαινετὸς τοῦ νεωτάτου κλάδου τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ φιλομάθειά του τόση καὶ ὁ πόθος του νὰ ὠφελήσῃ τοὺς φιλεπιστήμονας νέους τῆς Ἑλλάδος, ὥστε εἶχε καὶ καιρὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολυαριθμῶν ἀσχολιῶν του καὶ ἐκαταγίνετο εἰς ἔργα συγγραφῆς· ἐμετάφρασε εἰς τὴν γλῶσσάν μας τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Ἰουστινιανοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ὡς δείγμα εὐαισθήτου πολίτου πρὸς τὰ ἀγαθοεργήματα εἰς τὸ ἔθνος τοῦ ἐναρέτου συμπολίτου μας Σίνα, ἀφιέρωσε τὴν μετάφρασίν του εἰς τὸν φιλογενέστατον ἄνδρα.

Πῶς νὰ παρηγορηθῶμεν στεροῦμενοι σήμερον τοῦ φίλτατου Ἰωάννου! δὲν θὰ τὸν ἰδοῦν πλέον οἱ ὀφθαλμοὶ μας, δὲν θὰ ἀκούσωμεν πλέον τὴν φωνὴν του. Πῶς νὰ παρηγορησώμεν τὸν γέροντα πατέρα του; ἡ φύσις θέλει τὰ τέκνα νὰ θάπτουν τοὺς γονεῖς των, ὅχι οἱ γέροντες γονεῖς τοὺς υἱοὺς των. Εἰς τὸν πόλεμον οἱ γέροντες θάπτουν τοὺς νέους, ὅχι εἰς τὴν εἰρήνῃ, ὡς λέγει λόγος ἀρχαῖος τῶν προπατόρων. Δακρύχαρος Χάρος ἐν ὥρᾳ εἰρήνης ἐφόνευσε τὸν φίλον μας, τὸν φίλον τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος, τὸν ὑπέρμαχον τῶν δικαιωμάτων τῆς κοινωνίας.

Φίλοι καὶ ἀδελφοὶ εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ, νέος ἀπέθανε ὁ μακαρίτης Ἰωάννης, ἃς κλίνωμεν γόνυ ἐνώπιον τῆς θελήσεως τοῦ Κυρίου, ἃς παρηγορηθῶμεν συλλογιζόμενοι ὅτι ἀφίνει ἀνθρώρην οἰκογένειαν υἱὸν καὶ θυγατέρα. Ἡ εὐνοία τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν φίλων ἡ πρόνοια ἐπιτροπῶν γινόμενοι τῆς ἀδυναμίας των, θὰ δυνήθουν μετὰ τὸν καιρὸν τὰ ἀθῶα ἀνήλικα νὰ πιάσουν τὸν τάπον τοῦ πατρὸς των, καὶ νὰ θεραπεύσουν τὴν χλωρὴν πληγὴν τῆς κοινωνίας. Ἀφίνει ὁ μακαρίτης καὶ ἀθάνατα τέκνα, τὸν ἔπαινον τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ τίμιον τῆς διαγωγῆς του, ὡς ὑπῆρέτης τῆς Δικαιοσύνης. Τέλος πάντων, πατρίς τῶν σωμάτων ἡ γῆ, τὸ χῶμα ἐπιστρέφει εἰς τὸ χῶμα· ἀλλὰ πατρίς τῶν ψυχῶν ὁ κόλπος τοῦ Κυρίου· ἐκεῖ ἀναπαύονται, χαίρουν τὴν ἀνεκδιήγητην χαρὰν τῆς αἰωνιότητος οἱ φίλοι τῆς πατρίδος, οἱ πρόμαχοι τῶν δικαιωμάτων τῆς κοινωνίας. Ἰσοῦ, ὡς πιστεύομεν καὶ ἐλπίζομεν, ἦτον καὶ ἐκεῖθεν ἐπιμελητὴς τῆς πατρίδος, φίλος τῶν φίλων σου, φίλτατε Ἰωάννη, καὶ λάβε τώρα τοῦ προσωρινοῦ βίου τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ.

—οοο—

Ὁ Κ. Ν. Νομικός, οὗ τινος τὴν φιλογενεῖαν κατέδειξε καὶ ἄλλοτε ἡ Πανδώρα, προσέφερεν ἐσχάτως πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δ.τ.τ. Εκπαιδεύσεως ὑπουργεῖον καὶ ἐκατὸν ἀντίτυπα τοῦ κατὰ Δρύζεν Βίου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὑπὸ τοῦ Καθηγ. Κ. Φραγκίτου φιλοπονηθέντος, ἵνα διανεμηθῶσιν ὡς βραβεῖα πρὸς τοὺς μαθητὰς τοὺς εὐδοκίμοῦντας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων.